

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Cesta člověka se zrakovým postižením k získání kompenzační pomůcky

Jenifer Návratová

Olomouc 2024

Mgr. Lucie Flekačová, Ph.D.

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci s názvem Cesta člověka se zrakovým postižením k získání kompenzační pomůcky jsem vypracovala samostatně pod odborným vedením mé vedoucí Mgr. Lucie Flekačové, Ph.D., s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou v práci citovány a uvedeny v seznamu literatury.

V Olomouci dne 3.4.2024

.....

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji Mgr. Lucii Flekačové, Ph.D, za odborné vedení, cenné rady, věcné připomínky, vstřícnost při konzultacích a v neposlední řadě za její čas při zpracovávání mé bakalářské práce. Dále bych chtěla vyjádřit poděkování všem respondentům, kteří jsou nedílnou součástí mého výzkumného šetření.

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

Jméno a příjmení: Jenifer NÁVRATOVÁ
Osobní číslo: D21053
Adresa: Dolní Jasenka 744, Vsetín, 75501 Vsetín 1, Česká republika
Téma práce: Cesta člověka se zrakovým postižením k získání kompenzační pomůcky
Téma práce anglicky: The path of a visually impaired person to obtain a compensatory aid
Vedoucí práce: Mgr. Lucie Flekačová, Ph.D.
Univerzita Palackého v Olomouci

Zásady pro vypracování:

1. Konzultace s vedoucím práce.
2. Stanovení cíle/ů práce, studium odborné literatury.
3. Vypracování teoretické části.
4. Vypracování praktické části.
5. Kompletace, stanovení závěrů práce.

Seznam doporučené literatury:

1. BENEŠ, Pavel. *Zraková postižení: behaviorální přístupy při edukaci s pomůckami*. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-2110-6.
2. ŠIKL, Radovan. *Zrakové vnímání*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3029-5.
3. RŮŽIČKOVÁ, Veronika a Kateřina KROUPOVÁ. *Pohled na samostatný pohyb a prostorovou orientaci osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. ISBN 978-80-244-5273-9.
4. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.
5. MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009. ISBN 978-80-86932-24-8.

Podpis studenta:

Datum: 12.12.2022

Podpis vedoucího práce:

Datum: 12.12.2022

Podpis vedoucího pracoviště:

Datum: 12-12-2022

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jenifer Návrátová
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Lucie Flekačová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Cesta člověka se zrakovým postižením k získání kompenzační pomůcky
Název v angličtině:	The path of a visually impaired person to obtain a compensatory aid
Zvolený typ práce:	Výzkumná práce – zpracování primárních dat
Anotace práce:	Bakalářská práce se zaměřuje na osoby se zrakovým postižením a zkoumá jejich cestu procesem za získáním kompenzační pomůcky. V práci je popsán vztah osoby se zrakovým postižením ke kompenzaci a následně problematika nejvyžívanějších pomůcek. Součástí je charakteristika služeb, legislativy a v neposlední řadě stručný návod pro osoby, které stojí před celým procesem získání příslušné pomůcky.
Klíčová slova:	kompenzační pomůcka, kompenzace, zrakové postižení, proces, legislativa, služby
Anotace v angličtině:	The bachelor's thesis focuses on people with visual impairments and studies their journey through the process of obtaining a compensatory aid. The work describes the relationship of a person with visual impairment to compensation and subsequently the issue of the most used aids. It includes a description of services, legislation and, last but not least, a brief guide for people facing the entire process of obtaining the relevant aid.
Klíčová slova v angličtině:	visual impairment, process, compensatory aid, compensation, legislation, services
Přílohy vázané na práci:	Příloha č.1 Dotazník Příloha č.2 Příručka
Rozsah práce:	44 stran normovaného textu
Jazyk práce:	Český

OBSAH

ÚVOD	7
1. CHARAKTERISTIKA OSOBY SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM	8
1.1. Osoba se zrakovým postižením ve vztahu ke kompenzaci	9
1.2. Kompenzační činitelé	11
1.2.1. Sluch jako kompenzační činitel	12
1.2.2. Hmat jako kompenzační činitel	12
1.2.3. Čich a chuť jako kompenzační činitel	13
2. KOMPENZAČNÍ POMŮCKY	14
2.1. Pomůcky pro výcvik Braillova písma	14
2.2. Optické pomůcky	17
2.2.1. Lupy	17
2.2.2. Optické systémy	19
2.3. Výpočetní technika	20
2.4. Pomůcky pro usnadnění mobility	22
2.4.1. Elektronické orientační pomůcky	23
2.5. Pomůcky denní potřeby	24
2.6. Výběr kompenzační pomůcky	26
3. LEGISLATIVNÍ RÁMEC	28
3.1. Nárok na příspěvek na zvláštní pomůcku	28
3.2. Způsob financování pomůcky	31
4. SYSTÉM SLUŽEB	33
4.1. SONS	33
4.2. Tyfloservis	34
4.3. Tyflokabinet	35
4.4. TyfloCentrum	36
4.5. Centrum zrakových vad	36
5. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU	38
5.1. Cíl výzkumu	38
5.2. Metody výzkumu	38
5.3. Cílová skupina a realizace výzkumu	39
6. ANALÝZA A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT	41
ZÁVĚR	57
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	59
PŘÍLOHY	65

ÚVOD

Pro mou bakalářskou práci jsem zvolila téma „Cesta člověka se zrakovým postižením k získání kompenzační pomůcky“. Problematika kompenzačních pomůcek pro osoby se zrakovým postižením je velmi složitá a nelehká pro orientaci v ní. Zejména pro osoby, které stojí na začátku celého procesu. Tato práce má snahu přiblížit druhy kompenzačních pomůcek, potřebné legislativní aspekty nebo také systém služeb. Může sloužit pro jedince, kteří si žádají o pomůcku poprvé. Součástí výzkumné části je totiž také jednoduchá příručka popisující základní a nejdůležitější kroky celého procesu získávání kompenzační pomůcky.

Cílem bakalářské práce je na základě kvantitativního výzkumu zjistit pomocí dotazníkového šetření od osob nevidomých jaká byla jejich cesta za kompenzační pomůckou, na co si dát pozor, co by změnili, a nakonec, co by doporučili lidem stojícím před tímto procesem. V teoretické části práce je obsažena osobnost osoby se zrakovým postižením ve vztahu ke kompenzaci, kompenzační činitelé, rozdělení a popis vybraných kompenzačních pomůcek a jejich výběr či dostupnost, legislativní rámec a v neposlední řadě představení systému služeb. Ve výzkumné části probíhá kvantitativní výzkum, jehož cílovou skupinou jsou osoby nevidomé a jejich zkušenosti s procesem v českých podmínkách.

Posláním práce je pomoci jedincům se zrakovým postižením, navést je při výběru pomůcek či podporujících služeb a zorientovat se v související legislativě.

TEORETICKÁ ČÁST

1. CHARAKTERISTIKA OSOBY SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM

Osoby se zrakovým postižením jsou velmi rozmanitou skupinou, která vyžaduje individuální přístup. Taktéž je nezbytné vzájemné pochopení situace mezi osobou a jejím okolím. Což vede k otázce, koho můžeme pokládat za jedince spadající do této kategorie? Není pravidlem, že to musí být každý, u koho se vyskytuje zraková vada. Můžeme zde zařadit jedince, kteří alespoň v určitém období svého života využívali či stále využívají brýle nebo kontaktní čočky. Forma takové korekce je uspokojivá a zraková vada jedince v běžném životě prakticky neovlivňuje negativně a omezení nejsou výrazná. (Slowík, 2016,)

„Pro potřeby speciální pedagogiky je za jedince se zrakovým postižením chápána osoba, která trpí oční vadou či chorobou, kdy po optimální korekci má stále zrakové vnímání narušeno natolik, že jí činí problémy v běžném životě.“ (Ludíková, 2007, s.37) Optimální korekci se rozumí korekce pomocí medikace, chirurgického zákroku nebo brýlemi apod. (Ludíková, 2005) Jakákoliv forma zrakového postižení ovlivňuje jedince při rozvoji v mnoha oblastech, jako je kognitivní, motorická nebo sociální. Různorodé dopady jsou dány příčinou, dobou vzniku, charakterem a závažností vady. (Ludíková, 2007)

Důležitou skutečností ve vývoji osobnosti osoby se zrakovým postižením je věk, v němž k poškození zraku dochází. Pugnerová (in Pugnerová, Kvintová, 2016) zmiňuje, že pokud jedinec přijde o zrak v raném věku (zpravidla do 7 let), jsou úrovně jeho schopností pro uchování zrakových představ na úrovni jedinců nevidících od narození. Posléze má nemalý vliv prostředí a úroveň společenských vztahů, ve kterém konkrétní jedinec žije. Čálek (1986) uvádí, že uvědomění si této skutečnosti nám dává možnost pracovat s jedincem prostřednictvím pedagogických, psychologických a dalších prostředků na dosažení co možná nejvyššího začlenění osoby se zrakovým postižením do společnosti a dát jim tak příležitost pro budování a udržení si mezilidských vztahů.

Dle Čálka (1986), má na fungování člověka velký vliv kvalita společenského prostředí, ve kterém se jedinec pohybuje nejčastěji. Konkrétně se můžeme bavit o blízkých lidech, jako je rodina, partner nebo lidé, se kterými pracuje. Jejich reakce na smyslový deficit mají velkou váhu při utváření osobnosti.

1.1. Osoba se zrakovým postižením ve vztahu ke kompenzaci

Pugnerová (2016) uvádí, že zrak představuje jeden ze základních smyslů člověka, jelikož prostřednictvím zraku získáváme většinu informací o okolním světě. Jestliže má jedinec s výrazným smyslovým deficitem žít v rámci jeho individuálních možností a potřeb samostatný a plnohodnotný život, je potřeba pracovat na kompenzaci. Má totiž stejně velkou váhu jako diagnostika či léčba zrakových vad, která spadá zejména do lékařské péče (Slowík, 2016).

Slowík (2016) zdůrazňuje nezbytnost uvědomění si, že speciální pedagogika ve svých činnostech z lékařské péče vychází a navazuje na dosavadní dovednosti jedince. S kompenzací jako takovou souvisí všechny rehabilitační aktivity, které by měly směřovat k základním cílům, kdy tou nejdůležitější je schopnost prostorové orientace, potažmo dosažení adekvátní míry samostatnosti v každodenním životě (Slowík, 2016).

Čálek (1986) uvádí, že aby bylo možné ze strany intaktního jedince získat alespoň přibližnou představu o tom, jaké možnosti osobě s těžkým zrakovým postižením zůstávají, je potřeba zabývat se tzv. kompenzací defektu. Což můžeme chápat z pohledu samotného orgánu a jeho fyziologických projevů či potřeb. Kompenzaci v tomto pojetí můžeme chápat jako „*universální schopnost organismu nahradit narušení nebo ztrátu určité funkce funkcí jinou.*“ (Litvak in Čálek, 1986, s.48). Pokud se budeme bavit o úplné ztrátě zraku, ať už o praktické nevidomosti, skutečné nevidomosti či plné slepotě bez ohledu na etiologii nebo dobu vzniku postižení, nejdůležitější úlohu má pomoc ze strany osob z okolí jedince se zrakovým postižením. Protože pokud se jedinci nedostane potřebné péče, nebude schopen plnohodnotného života (Čálek, 1986). Pod pomocí si můžeme představit zejména lékařskou péči, kde probíhá zásadní diagnostika na základě, které se následně volí forma léčby a potažmo výběr kompenzačních pomůcek. Dále se nabízí speciálně pedagogická intervence, kde speciální pedagogové pracují s klienty na správném používání kompenzačních pomůcek, na jejich údržbě a také se ve spolupráci s psychology zabývají přijetím faktu a vyrovnáním se se zrakovým postižením. Psychická pohoda a příznivé sociální prostředí je totiž velmi důležitým faktorem pro úspěšnou terapii a kompenzaci jakéhokoliv postižení či nemoci. Ostatně již před mnoha lety se touto problematikou zabýval Čálek (1986), který uvedl, že hlavním aspektem jsou sociální vztahy a úroveň schopností jednotlivce při jejich navazování. Nesmíme také opomenout rehabilitaci vzdělávací a pracovní, které jsou rovněž zásadní při cestě ke kompenzaci postižení.

„Správné chápání kompenzace zrakové ztráty je tedy velmi důležité, protože do značné míry určuje odborné názory na možnosti vývoje, resp. znovu přizpůsobení činnosti a osobnosti postižených lidí. Na tyto názory pak totiž navazují výchovně vzdělávací, popř. rehabilitační přístupy a metody. Jde o to, aby kladly důraz právě na to, co objektivně nejvíce prospívá tomuto rozvoji.“ (Čálek, 1986, s.56).

Pokud se posuneme kousek do současné doby, je stále trochu zarážející, v jaké míře se setkáváme s mýty a předsudky vůči osobám se zrakovým postižením (především osobám nevidomým). Jak uvádí Slowík (2016), postavení osob se zrakovým postižením ve společnosti je stále velmi komplikované, vznikají zábrany při sociálních interakcích i dalších situacích v běžném každodenním životě. Vyskytují se časté předsudky intaktní společnosti, kdy si často lidé mylně myslí, že osoba s těžkým zrakovým postižením přišla o možnost rozpoznávat všechny zrakové vjemy. Na základě toho vznikají omyly, kdy lidé předpokládají, že jedincům například nezáleží na jejich vzhledu (čistotě oblečení nebo barevného sladění). Tyto osoby sice vnímají okolní prostředí odlišně, ale stále prožívají hodnotné chvíle.

Díky možnostem moderní doby vzniká mnoho příležitostí pro kompenzaci například kulturního deficitu. Čímž se rozumí prožitky ze sledování filmů a seriálů nebo také divadelních představení prostřednictvím zvukového komentáře včetně komentáře k obrazovým scénám děje. Prožitek z takové kulturní akce je u nevidomých jiný, jelikož se nemohou spolehnout na svůj zrak, ale stále je to obohacující součást života. (Slowík, 2016). Naštěstí ale existují různá řešení, jak zabránit nepříjemným zraněním a vyhnout se nečekaným situacím. Slowík (2016) zmiňuje například indikátory hladiny, aby nedošlo k opaření nebo zvukovou signalizaci na přechodech. Dalšími pomůckami a jejich funkcemi se zabývá druhá kapitola.

Nesmíme opomenout, že to, jak se člověk staví ke kompenzaci svého zrakového postižení je ovlivněno aktuálním věkem. Ludíková (2007) uvádí, že děti do 6 let jsou velmi citlivé na chování svých rodičů či osob se kterými tráví většinu svého času. Nejbližší osoby pomáhají dítěti poznávat okolní svět, orientovat se v něm, získávat informace, zkušenosti a zpracovávat je (Vágnerová, 2003). V období od 7 do 18 let nastává mnoho změn v oblasti společenských rolí nebo pohledu na své postižení. Ve fázi puberty dochází k odpoutání se od rodinných vazeb a hledání způsobů, jak se osamostatnit a kompenzovat své postižení bez pomoci rodiny. Dalo by se říct, že se jedinci připravují na budoucnost již od začátku školního období (Ludíková, 2007).

Je důležité zmínit, že i přesto, kolik existuje řešení pro kompenzaci, musíme mít na paměti skutečnost, že tito lidé stále potřebují občas pomoc od druhých. Ať se jedná o jedince v pubertálním věku, nebo jedince dospělého, nabídka pomoci musí být však zdvořilá a není vhodné ji osobě se zrakovým postižením nutit (Slowík, 2016). Nikdy nevíme, co se odehrává v mysli dané osoby a měli bychom respektovat jejich potřeby a přání.

V dospělosti se osoba se zrakovým postižením potýká s problémy jako je například hledání vhodného zaměstnání. Aby našel jedinec uplatnění, je třeba vyjádřit své potřeby ohledně úprav prostředí a používání kompenzačních pomůcek. Touto problematikou se zabývá pracovní rehabilitace, kterou Jesenský (1995) definuje jako službu umožňující lidem s omezenými možnostmi výběru povolání najít právě to vyhovující nebo vhodnou úpravu podmínek na pracovišti. Ve stáří se jedinci s vrozeným či získaným zrakovým postižením obracejí na nestátní neziskové organizace, které se zabývají činnostmi vedoucími k co nejvyšší možné míře kompenzace zrakového deficitu a následné samostatnosti. (Ludíková in Ludíková, Finková, Růžičková, 2007).

Než se dostaneme k popisu nižších kompenzačních činitelů, rádi bychom se pozastavili u myšlenky akceptace zrakové vady a jejího vlivu na vztah osoby se zrakovým postižením ke kompenzaci. Dle Čálka (1986) má totiž akceptace svého postižení zásadní vliv na úroveň kompenzace. Jelikož se proces kompenzace odehrává na základě subjektivního prožívání musí být jedinec dostatečně motivován. Dále Čálek (1986) zmiňuje fakt, že hned za vlastní akceptací vady je důležitá akceptace od okolí, zejména od nejbližších osob.

1.2. Kompenzační činitelé

V kapitole výše jsme se zabývali kompenzací komplexně. Ale protože primární problematikou této práce jsou kompenzační pomůcky využívající sluch, hmat, čich a chuť, tedy nižší kompenzační činitelé, je nutno věnovat jim pozornost. Nižší kompenzační činitelé by však nebylo možné využívat s jejich plným potenciálem bez kompenzačních činitelů vyšších. Mezi které patří například představivost, pozornost, myšlení a řeč nebo paměť, tedy kognitivní funkce člověka, jeho vlastnosti a dovednosti. Rozvoj by měl být souměrný, jelikož i při každodenních činnostech využíváme více smyslů najednou. „*Postupné rozvíjení a zbystrňování jiných smyslů v průběhu kompenzační činnosti se promítá do celé psychiky postiženého člověka.*“ (Ludíková, 1989).

1.2.1. Sluch jako kompenzační činitel

Keblová (1999) zmiňuje, že sluchem získáváme až okolo patnácti procent informací z okolního prostředí, přičemž u osob se zrakovým postižením je stěžejní vnímání mluvené řeči. Díky schopnosti vnímání mluvené řeči je jedinci umožněno dorozumět se na kvalitní úrovni s okolím, odvodit aktuální prožívání osob při rozhovoru a lépe chápat kontext (Keblová, 1999). Dle Kudelové a Květoňové (1996) je zásadní začít s rozvojem sluchového vnímání již v předškolním věku dítěte se zrakovým postižením. Kvalitu sluchu ovlivňuje mnoho faktorů, ať už fyziologické (vnitřní) nebo vnější. Mezi fyziologické faktory řadíme například lehké vrozené vady sluchu nebo záněty středního ucha. Pokud jedinec nemá sluchové dovednosti zvládnuté na dostatečné úrovni, můžou pro něj být vnější faktory jako jsou akustika, hluk nebo šum nepříznivé (Keblová, 1999).

Dále Keblová (1999) dodává, že sluch také funguje jako dálkový analyzátor, který zaopatrjuje schopnost orientace v prostoru. Právě na základě sluchových dovedností se jedinec učí prostorové orientaci, která je dle Ružičkové a Kroupové (2017) hlavním ukazatelem samostatnosti. Aby byla zajištěna sluchová orientace v prostoru, musí mít jedinec vhodné vnější podmínky, jako například potřeba slyšet vlastní osobu nebo identifikovat ostatní zvuky z prostředí (Keblová, 1999).

1.2.2. Hmat jako kompenzační činitel

Dle Finkové (2011), je hmat nezbytnou složkou lidského života, kdy při ztrátě zraku, potažmo sluchu, nahrazuje poznávací a kontrolní funkce. Dalším faktem, který Finková (2011) zmiňuje, je neschopnost nahradit poškozené nebo ztracené funkce v plné míře, jelikož zrakové vnímání je nenahraditelné. Pomocí kožních počítků tělo nezíská všechny potřebné informace o vlastnostech daného předmětu. I přesto ale hmat hraje jednu z nejdůležitějších rolí v životě osob se zrakovým postižením, jelikož jej jedinci uplatňují ve všech oblastech jejich života. Rozlišujeme hmat pasivní (ruka i objekt je v klidu), aktivní (aktivní vyhmatávání objektu) a instrumentální (forma hmatu prostřednictvím jiného předmětu či nástroje). Tyto formy se uskutečňují pomocí hmatu monomanuálního nebo bimanuálního (Finková, 2011). Jak uvádí Ludíková a Finková (2013), podstatný rozdíl mezi zrakem a hmatem je v analyticko-syntetické činnosti. Zrak je analyzátor, má tedy funkci analytickou. Zatímco hmat je charakterizován jako kompenzační činitel syntetický. Z čehož nám vyplývá že zrak vnímá předměty jako celek a následně „rozebírá“ jejich funkce či povahu. Kdežto hmatem si člověk nejprve všimá drobností na předmětu a poté je spojuje do celku.

Když se řekne hmat, většinu z nás napadne jako první, že prostředkem hmatu je ruka. Pro osoby se zrakovým postižením, zejména u těch těžších postižení, hrají roli také ústa, ploska nohy nebo celý povrch těla. (Finková, 2011). Dle Finkové (2011), je pro osoby nevidomé hmat nejdůležitějším smyslem. Ačkoliv si to nemusíme hned uvědomit, hmatem se dá získat velké množství informací, které člověk bez zrakového postižení získává zrakovou cestou.

Správný rozvoj hmatového vnímání je důležitý pro čtení a psaní pomocí Braillova písma a pro správný rozvoj představivosti. Výcvik by měl být zaměřen na vypracování pohybových návyků, pohyblivost svalů ruky a jejich harmonickou a koordinovanou spolupráci. V celém procesu rozvoje hmatového vnímání, potažmo představivosti, je zásadní co nejpřesnější slovní popis (Keblová, 1999). Finková (2011) uvádí, že jedním z nejtěžších a nejdůležitějších úkolů je vypěstovat aktivní formu hmatového vnímání, tedy vnímání pozorné a paměťové. Nejúčinnější je postupovat od jednodušších úkolů po ty složitější (Ludíková, 1991).

1.2.3. Čich a chuť jako kompenzační činitel

Čichu a chuti se přezdívá tzv. „chemické smysly“ a u běžného člověka jsou vyvinuty relativně slabě. Z toho důvodu těmto smyslům nebývá ve vztahu ke zraku věnováno mnoho pozornosti. Pokud se ale budeme bavit o osobě, která má omezené zrakové vnímání nebo o zrak zcela příšla, má čich a chuť podstatně větší význam. Čich totiž funguje jako doplněk k sluchovým a hmatovým vjemům (Keblová, 1999). Dále čich umožňuje osobě se zrakovým postižením jistotu v orientaci v prostoru, jelikož se kolem nás vykytuje mnoho charakteristických vůní a pachů. Například charakteristická vůně obchodu, pekárny nebo třeba oblíbeného podniku v prostředí, kde se osoba často pohybuje (Růžičková, 2006). Tyto jevy můžeme nazvat jako orientační znak. Růžičková (2006) zmiňuje funkce chutí, pomocí nichž se jedinec učí poznávat chuť libou či nelibou, základní složky potravin a koření, závadnost potravin, čistotu oblečení nebo také rozeznání nebezpečných chemických látek.

Systematický výcvik vnímání ostatními smysly je dle Keblové (1999) nutností. Nejvýraznějším obdobím pro rozvoj jakéhokoli vnímání je období předškolního věku. V tomto věku je potřeba záměrných cvičení na rozvoj čichu a chuti, zejména pomocí her. Růžičková (2006) doporučuje nácvik těchto smyslů zároveň, jelikož jsou na sebe pevně vázány.

2. KOMPENZAČNÍ POMŮCKY

Jak bylo řečeno výše, osoby se zrakovým postižením jsou pestrá kategorií s mnoha specifickými potřebami. Není tomu jinak ani v oblasti kompenzačních pomůcek. Odvětví tyflogedie zabývající se problematikou pomůcek se nazývá tyflogedie (Růžičková in Bendová, Jeřábková, Růžičková, 2006). Dle Defektologického slovníku (2000), jsou kompenzační pomůcky určeny nejen k samotné kompenzaci, ale také k začlenění jedinců se sníženou funkcí zraku do společnosti nebo k přípravě na povolání. Růžičková (in Bendová, Jeřábková, Růžičková, 2006) uvádí, že stejně jako osoby se zrakovým postižením nelze členit pouze dle jediného kritéria, není možné tak učinit ani u kompenzačních pomůcek. V publikaci uvádí členění dle následujících kritérií:

- dle délky používání pomůcek,
- dle stupně postižení uživatele,
- ze sféry fyziky,
- dle způsobu financování,
- dle nejčastějšího místa používání,
- orientace v prostředí,
- pomůcky diagnostické a reedukační.

Pomůcky uvedeny v podkapitolách níže byly vybrány na základě jejich frekvence používání obecně a zároveň se nejvíce vyskytovaly během výzkumného šetření.

2.1. Pomůcky pro výcvik Braillova písma

Braillovo písmo je součástí každodenního života všech osob s těžkým zrakovým postižením. Finková (in Ludíková, Finková, 2013) uvádí několik oblastí, kde se s Braillovým písmem setkáváme. První z nich je oblast zdraví, kdy jsou pro lepší orientaci v užívané medicíně na jejich krabičkách uvedeny názvy právě v reliéfní podobě. Problémem ale zůstává jejich dávkování, jelikož příbalové letáky jsou pouze v černočerném tisku. Jako další oblast Finková (in Ludíková, Finková, 2013), zmiňuje oblast informačních bariér. Tyto bariéry pomáhají prolomit názvy uvedeny v Braillovu písmu na různých informačních tabulích nebo označení místností v budovách úřadů či škol. Při výcviku Braillova písma má důležitou roli tyflografika, která představuje grafická znázornění zhotovená nevidomými nebo pro potřeby nevidomých. Zároveň Finková (2011) zmiňuje, že tyflografika přispívá ke snížení informačního deficitu.

Pichtův psací stroj

Druh stroje, pomocí kterého lze psát Braillovým písmem. V roce 1899 jej sestavil německý tyfletechnik a propagátor vzdělávání nevidomých Oskar Picht (Finková in Ludíková, Finková, 2013). Jak můžeme vidět na Obrázku č.1 – Pichtův psací stroj, jedná se o základní pomůcku skládající se ze sedmi kláves, přičemž každá z nich odpovídá jednomu bodu v šestibodu Braillova písma, sedmou klávesou je mezerník. (Růžičková in Bendová, Jeřábková, Růžičková, 2006). Dále je součástí čtecí pult, psací hlava, rám, vozík, velký válec, kovová lišta, pravý a levý jezdec, páčka na uvolnění vozíku a pro zpětný chod a také zvonek, který upozorní na blížící se konec papíru (Finková, 2011). Finková (2011), také zmiňuje, že zapisování textu na Pichtově stroji je jednodušší než použití Pražské tabulky, jež je uvedena níže. Důvodem je možnost „tištění“ znaků zároveň, což při používání tabulky není možné.

Obrázek 1 - Pichtův psací stroj (Brailnet, 2024)

Pražská tabulka

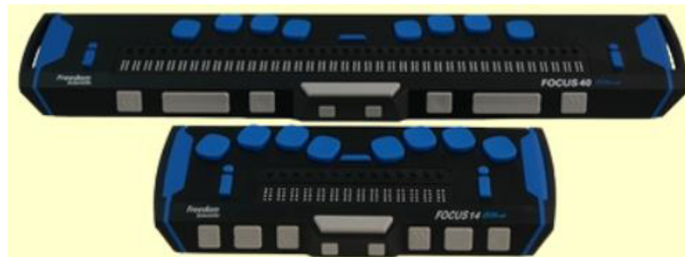
Pražská tabulka (viz. Obrázek č.2 – Pražská tabulka) je taktéž pomůckou pro psaní Braillova písma. V současné době však frekvence jejího používání klesá. (Růžičková in Bendová, Jeřábková, Růžičková, 2006). Tabulka se skládá ze dvou kovových desek spojenými patníky, mezi které se vkládá papír určený pro psaní Braillovým písmem. Na horní desce se nachází 28 okének s otvory ve tvaru šestibodu. Na spodní části desky jsou prohlubně na vytlačení bodů pomocí bodátka. Je nutné si uvědomit, že na tabulce musíme jednotlivá písmena vytlačet zprava doleva, jelikož při vyjmutí papíru z desek je potřeba jej otočit, aby bylo možno číst Braillovo písmo v reliéfní podobě (Keblová, 1995).

Obrázek 2 - Pražská tabulka (Tyflokabinet České Budějovice, 2024)

Braillský řádek

Kompenzační pomůcka s hmatovým výstupem, která funguje pouze ve spojení s počítačem. Jednotlivé znaky z monitoru se zobrazí v reliéfní podobě Braillova písma. Specifikem této pomůcky je osmibod (viz. Obrázek č.3 – Braillský řádek), který jedinec vyhmatává (Růžičková in Bendová, Jeřábková, Růžičková, 2006). Braillský řádek je nesmírnou pomocí pro osoby se zrakovým postižením při pravidelné práci s textem.¹ Braillský řádek je možno sehnat v různých velikostech, které se mohou lišit počtem zobrazovaných znaků (Růžičková in Bendová, Jeřábková, Růžičková, 2006).

Obrázek 3 - Braillský řádek (GALOP, 2024)

Dymokleště

Dymokleště (viz. Obrázek č.4 – Dymokleště) jsou uzpůsobeny pro osoby nevidomé pomocí kterých vznikají nálepky s nápisem v Braillově bodovém písmu. Poté je na konkrétním jedinci, k čemu pásku využije, mohou to být dózy s jídlem, oblečení, nebo filmy na DVD (Finková, 2011). Fungují na principu otáčení, kdy tisknou jednotlivá písmena Braillské abecedy v reliéfní podobě na integrovanou dymopásku.²

Obrázek 4 – Dymokleště (Brailnet, 2024)

¹ <https://www.galop.cz/focus>

² https://is.brailnet.cz/pomucky_vypis.php?name=dymokle%9At%EC

2.2. Optické pomůcky

Růžičková (in Bendová, Jeřábková, Růžičková, 2006) uvádí, že optické pomůcky jsou nejužívanějšími pomůckami pro osoby se zrakovým postižením. Prvními pomůckami, jež potřebují jedinci, kterým už běžné dioptrické brýle nestačí, jsou právě optické pomůcky, potažmo lupy (Ludíková in Ludíková, Finková, 2013).

2.2.1. Lupy

„Zvětšení touto pomůckou není příliš vysoké, a proto se doporučuje a předepisuje především slabozrakým s vize 6/25 – 6/60.“ (Růžičková, in Bendová, Jeřábková, Růžičková, 2006, s.90). Aby bylo zajištěno udržování stálé vzdálenosti lupy od textu a bylo tak vyhověno individuálním potřebám všech uživatelů, existuje více variant lup (Růžičková in Bendová, Jeřábková, Růžičková, 2006).

Lupy stojánkové

Tyto lupy jsou určeny především pro čtení v domácím prostředí a pro zvětšování textu při psaní. Kvůli své velikosti je vhodné lupy používat v jednom prostředí, její přenos by byl složitý. Existuje možnost výběru mezi stojánkovou lupou s osvětlením (viz. Obrázek č.6 – Lupa stojánková s osvětlením) či bez osvětlení (viz. Obrázek č.5 – Lupa stojánková bez osvětlení). Oba typy vyžadují schopnost jemné motoriky a orientace v textu.³ Jak uvádí Keblová (1995), lupy dosahují osvětlení až 400 luxů a zvětšují 8-12x, což znamená, že je mohou používat také osoby s těžkým stupněm slabozrakosti.

Obrázek 5 - Lupa stojánková bez osvětlení (Dioptra, 2024)

Obrázek 6 - Lupa stojánková s osvětlením (Dioptra, 2024)

³ <https://www.dioptra.cz/lupy-pro-slabozrake>

Lupy do ruky

Lupy do ruky (viz. Obrázek č.7 a 8 – Lupa do ruky 1 a 2) jsou taktéž dostupné s osvětlením nebo bez něj. Tento druh lup je oblíbený zejména z důvodu jejich malé velikosti, snadné skladnosti, jednoduché manipulace a možnosti používání například na cestách, v práci či doma.⁴

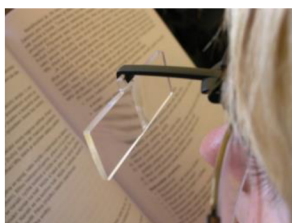
Obrázek 7 - Lupa do ruky1 (Dioptra, 2024)

Obrázek 8 - Lupa do ruky2 (Dioptra, 2024)

Lupy předsádkové

Rozlišujeme dva typy, lupy předsádkové na brýle (viz. Obrázek č.9 - Lupa předsádková na brýle) a lupy hlavové (viz. Obrázek č.10 – Lupa hlavová). Předsádkové lupy s klipem jsou vytyčeny spíše ke čtení. Čočky obdélníkového nebo kruhového tvaru se připevňují na brýlovou obrubu. Lupa je oblíbená díky své nenáročnosti na obsluhu a možnostem vyklápění čoček do prostoru. Lupy hlavové jsou určeny k práci, kdy jedinec potřebuje obě ruce a mít možnost sledovat větší plochu.⁵

Obrázek 9 - Lupa předsádková na brýle (Centrum pro nevidomé, 2019)

⁴ <https://www.dioptra.cz/lupy-pro-slabo zrake>

⁵ tamtéž

Obrázek 10 - Lupa hlavová (Centrum pro nevidomé, 2019)

2.2.2. Optické systémy

Filtrové brýle

Dle Růžičkové (in Bendová, Jeřábková, Růžičková, 2006), jsou filtrové brýle potřebné nejen u osob trpících světloplachostí, ale i u osob šeroslepých. Jak lze vidět na Obrázku č.11 – Filtrové brýle, jejich úkolem je zvýraznit kontrast a zároveň dokreslit detaily. Moravcová (2004) zmiňuje stále vzrůstající užívání filtrů u zrakového postižení spojeného s problémy v oblasti vnímání světla.

Obrázek 11 - Filtrové brýle (Centrum pro nevidomé, 2019)

Stojany a sklopné desky

Stojany a sklopné desky slouží k práci s textem a umožňují nastavení potřebného materiálu do potřebné polohy. Ke stojanu je možno připevnit také lupu (viz. Obrázek č.12 - Stojan se sklopnou deskou a držákem na lupu).⁶

Obrázek 12 - Stojan se sklopnou deskou a držákem na lupu (Centrum pro nevidomé, 2019)

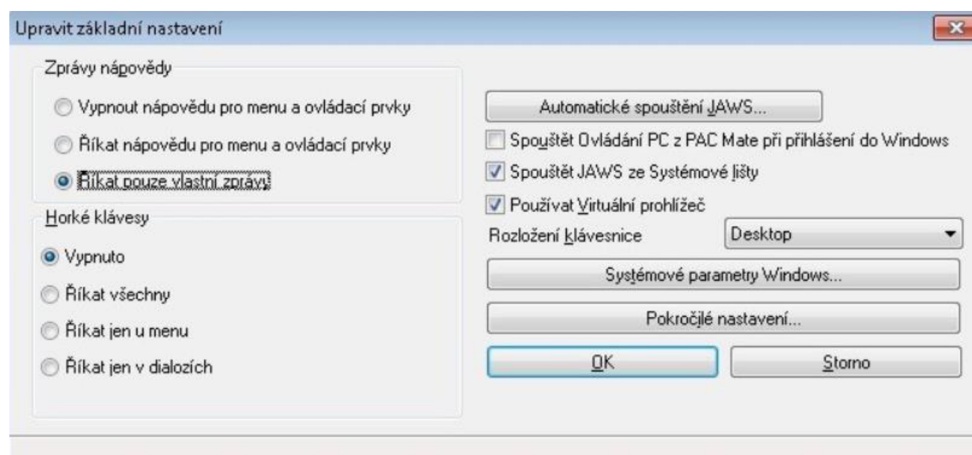
⁶ <https://pomucky.centrumpronevidome.cz/>

2.3. Výpočetní technika

Doba postupuje rychle kupředu a není tomu jinak ani u kompenzačních pomůcek pro osoby se zrakovým postižením. V čím dál více oblastech je potřeba využití výpočetní techniky. Existují softwary, které se integrují přímo do operačního systému počítače, což je velkou výhodou, jelikož si uživatelé nemusí kupovat další nákladné pomůcky. Výpočetní technika má ale mnoho dalších výhod. Slouží jako pomocník při zaznamenávání informací, při vzdělávání, komunikaci nebo smysluplném trávení času. Dále umožňuje využití ostatních smyslů prostřednictvím hlasových výstupů nebo zvětšování textu.⁷

Odečítače obrazovky

„Odečítač obrazovky (screen – reader) je speciální software, který převádí informace z prostředí operačního systému a aplikací do podoby alternativního výstupu. Ten bývá buď hlasový, kdy jsou uživatelé informace předčítány, nebo hmatový, kdy jsou informace převáděny do Braillova slepeckého písma.“⁸ Obsluha těchto softwarů není tak jednoduchá jako u jiných pomůcek, jelikož je ovlivněna několika faktory. Jedním z nich je účel, pro který bude uživatelem využíván, poté jeho znalosti a dovednosti v oblasti výpočetní techniky. Jedním z programů je systém JAWS od firmy Galop (viz. Obrázek č.13 – Základní nastavení systému JAWS).⁹

Obrázek 13 - Základní nastavení systému JAWS (Centrum pro nevidomé, 2019)

⁷ <https://pomucky.centrumpronevidome.cz/>

⁸ tamtéž

⁹ tamtéž

Digitální čtecí zařízení

Digitální čtecí zařízení je určeno především osobám nevidomým, kterým dává příležitost číst texty v černotisku a pracovat s informacemi. Základ pomůcky tvoří stolní počítač nebo notebook, ke kterým je nutno připojit skener, hlasový výstup, speciální programy na rozpoznávání tištěného textu a další softwary.¹⁰ V dnešní době je internet dostupný téměř pro každého, a proto patří digitální čtecí zařízení k těm nejoblíbenějším kompenzačním pomůckám pořizovanými mezi osobami se zrakovým postižením (Růžičková in Bendová, Jeřábková, Růžičková, 2006).

Mobilní telefon s hlasovým výstupem

Pavlíček (in Bubeníčková, Karásek, Pavlíček, 2012) uvádí, že tato pomůcka umožňuje osobám se zrakovým hendikepem zpřístupnění funkcí běžného telefonu pomocí odečítače obrazovky, jako je stav signálu nebo baterie, identifikace volajícího, čtení a psaní SMS zpráv nebo také přístup k internetu. Odečítač obrazovky předává informace hlasové syntéze a ta následně uživateli obsah předčítá. Ovládání telefonu probíhá hmatem či hlasem. Je nutno podotknout, že pro využívání takové pomůcky je potřeba tzv. chytrý telefon, který je kompatibilní se zvoleným odečítačem obrazovky. Pavlíček (in Bubeníčková, Karásek, Pavlíček, 2012) taktéž uvádí dodavatele, kteří poskytují odečítače obrazovky, jsou jimi Galop spol. s.r.o., Adaptech s.r.o. nebo Spektra v.d.n.

Digitální zvětšovací lupy

Tato pomůcka funguje pomocí PC a zprostředkovává osobě slabozraké nebo těžce slabozraké možnost čtení, psaní a práci s informacemi. Pomůcka je zejména pro ty osoby, které mají dostatečně zachovaný zrak a mohou se tak s dopomocí rychle orientovat v textu (Pavlíček in Bubeníčková, Karásek, Pavlíček, 2012). Dále Pavlíček (in Bubeníčková, Karásek, Pavlíček, 2012) uvádí, že pro obsluhu digitální zvětšovací lupy je potřeba větší míra znalosti psaní na klávesnici a doporučuje zaškolení. Dle Moravcové (2004), má užívání digitální zvětšovací lupy značné výhody. Uvádí, že uživatel je schopen mít zároveň otevřené okno internetové schránky a v druhém si zapisovat poznámky. Programů umožňujících zpřístupnění těchto funkcí je mnoho, například Lunar, Bizon, nebo Magic. Dostupnými firmami jsou Spektra, Adaptech nebo Galop (Růžičková in Bendová, Jeřábková, Růžičková, 2006).

¹⁰ <https://pomucky.centrumpronevidome.cz/>

2.4. Pomůcky pro usnadnění mobility

Bílá hůl

Růžičková a Kroupová (2017) uvádí, že bílá hůl patří mezi klasické pomůcky určené k prostorové orientaci a samostatnému pohybu. Dále zmiňují fakt, že bílá hůl je již od roku 1930 celosvětovým označením osob, které mají deficit ve zrakovém vnímání. Dle Růžičkové (in Bendová, Jeřábková, Růžičková, 2006), se podoby bílé hole od dob začátků jejich používání postupně transformovaly, funkce však zůstávají stejné. Těmi funkcemi jsou orientační (viz. Obrázek č.14 – Orientační hůl skládací), bezpečnostní, ochranná a označující. Právě bílá hůl je tím nejčastějším znakem, dle kterého kdokoli pozná, že se jedná o osobu s nějakým typem zrakového deficitu. Ve známém prostředí jedinci užívají krátkou standardizovanou hůl, jejíž délka je 90 cm. Pro orientaci v neznámém prostředí je užívána hůl dlouhá standardizovaná, jejíž délka se odvíjí od výšky jedince. Dále se hole dělí na skládací či teleskopické, signalizační nebo orientační (Růžičková in Bendová, Jeřábková, Růžičková, 2006). Karásek (in Bubeníčková, Karásek, Pavlíček, 2012) uvádí, že orientační hůl poznáme dle masivní rotační koncovky.

Tyfloservis poskytuje novým uživatelům bílé hole kurz prostorové orientace a samostatného pohybu, kde se s ní učí manipulovat. Po ukončení kurzu slouží jedinci bílá hůl jako pomocník v různých situacích (Karásek in Bubeníčková, Karásek, Pavlíček, 2012, s.67).

Obrázek 14 - Orientační hůl skládací (Bubeníčková, Karásek, Pavlíček, 2012)

Vodící pes

Karásek (in Bubeníčková, Karásek, Pavlíček, 2012) uvádí, že chůze s vodícím psem značně urychlí pohyb v prostředí, jež osoba nezná, nebo které je pro způsob jejich orientace nepřehledné. Aby si však osoba se zrakovým postižením mohla pořídit psa, měla by zvládat samostatnou orientaci v prostředí. Uživatel si s vodícím psem musí tzv. sednout, aby jejich spolupráce fungovala na kvalitní úrovni. Dále Karásek (in Bubeníčková, Karásek, Pavlíček, 2012) dodává, že pokud jedinec zná dobře trasu i svého psa, nemusí se při pohybu na trase tolik soustředit, jako při pohybu s holí.

Karásek (in Bubeníčková, Karásek, Pavlíček, 2012) také zmiňuje skutečnost, kdy se často setkáváme s tím, že jedinci při chůzi s vodícím psem používají pro ověření důležitých orientačních informací také signalizační hůl (viz. Obrázek č.15 – Vodící pes). Například při chůzi po schodech nebo přecházení ulice. V neposlední řadě je nutno zmínit, jakým způsobem je uživatel se psem „spojen“. Jedná se o tzv. pevný kovový vodič. Vodič předává uživateli informaci od psa (Karásek in Bubeníčková, Karásek, Pavlíček, 2012).

Obrázek 15 - Vodící pes (Bubeníčková, Karásek, Pavlíček, 2012)

2.4.1. Elektronické orientační pomůcky

VPN

VPN vysílač je dálkový ovladač, jež slouží k aktivaci zvukových zařízení jako jsou akustické majáčky nebo informace v dopravních prostředcích. Jedná se o malý ovladač se šesti tlačítky a přednastavenými funkcemi. Je možné spustit například vnější reproduktory MHD, které člověku sdělí, o jakou linku se jedná. Dále se aktivuje zvuková signalizace na křižovatkách, přechodech, inteligentních zastávkách nebo u budov jako jsou úřady, policie nebo nemocnice (Růžičková, Kroupová, 2017). Vysílače VPN se vyrábějí ve dvou modifikacích (VPN 01 a VPN 02, viz. Obrázek č.16 – Vysílač VPN 02), poté existuje VPN 03, kdy je vysílačka zabudována do rukojeti bílé hole (Růžičková, Kroupová, 2017).

Obrázek 16 - Vysílač VPN 02 (Brailnet, 2024)

Tyflosonar

Růžičková (in Bendová, Jeřábková, Růžičková, 2006) popisuje tyflosonar jako pomocníka pro osoby nevidomé, který detekuje překážky s dostatečnou časovou rezervou před stykem s jedincem nebo s bílou holí (viz. Obrázek č.17 – Tyflosonar). Je možno jej nosit zavěšený na krku, kdy zařízení vysílá signál do prostoru. Po vyhodnocení dostane uživatel informaci do sluchátek. Nevýhodou takové pomůcky je zatížení více kompenzačních činitelů najednou (sluch, hmat, pozornost a paměť).

Obrázek 17 – Tyflosonar (Brailnet, 2024)

2.5. Pomůcky denní potřeby

Níže uvádíme vybrané pomůcky, které osobám s těžkým zrakovým postižením ve velké míře usnadňují život v běžných situacích a umožňují jim tak větší míru samostatnosti. Jde zejména o pomůcky využitelné v domácnosti nebo při trávení volného času (Finková, 2011). Růžičková (in Bendová, Jeřábková, Růžičková, 2006) dodává, že některé pomůcky jsou využívány i v domácnostech intaktních jedinců. Karásek (in Bubeníčková, Karásek, Pavlíček, 2012) zmiňuje, že například v kuchyni využívají nevidomí běžně dostupné pomůcky jako jsou různé dávkovače nebo oddělovače žloutku. Mnoho z nich také používá metody s hrníčky, aby se vyhnuli vážení surovin. Většinu těchto pomůcek je možno sehnat v prodejnách Tyflopomůcek Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých ČR.

Indikátory hladiny

Indikátor hladiny, jak můžeme vidět na Obrázku č.18 – Indikátor hladiny, je malá krabička, jež se zavěsí přes okraj hrnku a při kontaktu čidel s hladinou tekutiny se rozezní zvuk nebo vibrace (Karásek in Bubeníčková, Karásek, Pavlíček, 2012). Růžičková (in Bendová, Jeřábková, Růžičková, 2006) uvádí možnost použití vlastních prstů při kontrole hladiny. Také ale dodává, že tato možnost není ideální z hygienického ani bezpečnostního hlediska (při nalévání horkých nápojů).

Obrázek 18 - Indikátor hladiny (SONS, 2024)

Sherlock

Sherlock funguje jako identifikátor popisů, jež se skládá z nahrávacího zařízení a dekodéru v jednom (viz. Obrázek č.19 – Sherlock), dále obsahuje papírové a plastové čipy. Na čip existuje možnost nahrát informaci dlouhou až 2 minuty, poté se dá umístit například na oblečení, předměty v kuchyni, jídlo v lednici nebo třeba knihy. Po přiložení „krabičky“ k předmětu se informace uživateli přehraje (Růžičková in Bendová, Jeřábková, Růžičková, 2006). Nahrávání informace se uskutečňuje pomocí technologie RFID, přičemž celková kapacita je až 32 MB.¹¹

Obrázek 19 – Sherlock (TyfloCentrum Jihlava, 2024)

¹¹ <https://www.tyflocentrumjihlava.cz/sluzby/seznam-kompenzacnich-pomucek/>

Rozlišovače

Pro člověka bez postižení může být samozřejmostí odlišit od sebe ponožky, bankovky nebo třeba klíče. Pro osoby se smyslovým deficitem v oblasti zraku to však představuje komplikaci v každodenním životě. Proto existují rozlišovače klíčů s hmatovými žebry v kontrastních barvách, nebo párovač ponožek, který spojuje jeden pár a drží ho při sobě během praní v pračce. Můžeme narazit také na rozlišovače bankovek, které jsou součástí podpisových šablon (viz. Obrázek č.20 - Podpisová šablona s rozlišovačem bankovek) dostupné zdarma v Tyfloservisech (Karásek in Bubeníčková, Karásek, Pavlíček, 2012).

Obrázek 20 - Podpisová šablona s rozlišovačem bankovek (TyfloCentrum Jihlava, 2024)

2.6. Výběr kompenzační pomůcky

Něž člověk začne s výběrem pomůcky, měl by se poradit s někým, koho můžeme považovat za odborníka. Jako první by měl být jedinec informován od svého lékaře, kde se vše odvíjí od aktuální diagnózy a následné prognózy. Lékař doporučuje a případně předepisuje konkrétní pomůcky na základě několika kritérií. Prvním z nich je stupeň postižení, poté dosavadní způsob získávání a zpracovávání informací zrakovou či jinou cestou, pro jaké účely bude pomůcka primárně používána a popřípadě jaké pomůcky jedinec užíval doposud (Žižka, 2012). Po konzultaci s lékařem je již na dané osobě, jak se rozhodne postupovat dále. Může si na základě doporučení vyhledat jednotlivé pomůcky na internetu, nejlépe na webových stránkách dodavatelů. Jednoduše však může dojít ke ztracení orientace v cenách, dostupnosti, a hlavně vhodnosti kompenzační pomůcky. Proto se jako další krok nabízí kontaktování některých ze služeb poskytujících odborné poradenství. Odborníci jsou schopni pomoci s výběrem, odkazem na dodavatele a vyřízením příslušné administrativy a následným nácvikem práce s nimi ¹²

¹² <https://www.tyfloservis.cz/>

Organizacemi jako je SONS, TyfloCentrum, Tyfloservis nebo Tyflokabinet a jejich činnostmi se budeme zabývat v samostatné kapitole níže. Zde uvádíme pouze příklad, jak probíhá odborné poradenství při výběru a pořízení elektronické kompenzační pomůcky s pomocí Tyflokabinetu. Jak je uvedeno výše, nejprve jsou klientovi poskytnuty základní informace o pomůcce (ceny, technické parametry, obsluha, dodavatelé), následně se zohlední klientův zdravotní stav. Dalším krokem je seznámení se s konkrétní pomůckou a ověření, zda je vhodná. Tyflokabinet¹³ dále uvádí obecný postup při získávání zvláštní elektronické kompenzační pomůcky:

- 1) Kontaktování Úřadu práce za účelem podání žádosti o poskytnutí příspěvku na zvláštní pomůcku (viz. níže)
- 2) Návštěva poradce Tyflokabinetu za účelem výběru pomůcky
- 3) Podání potřebných vyplněných dokumentů (žádost o poskytnutí příspěvku na zvláštní pomůcku, popřípadě vyjádření odborného poradce) na Úřad práce
- 4) V případě odmítnutí žádosti je klientovi poskytnuta pomoc při sepsání písemného odvolání
- 5) Po vyřízení administrativy následuje kontaktování dodávající firmy, způsob zaplacení a vyzvednutí pomůcky
- 6) Zároveň je možno zařídit si školení v příslušném školicím středisku
- 7) Pro případ nejasností nebo reklamací Tyflokabinet doporučuje pořizování kopií všech dokumentů a zároveň dává možnost znovu oslovit pracovníka, který byl při procesu výběru pomůcky přítomen

¹³ https://tyflokabinet.cz/Porizeni_pomucky

3. LEGISLATIVNÍ RÁMEC

3.1. Nárok na příspěvek na zvláštní pomůcku

Nárok na příspěvek na zvláštní pomůcku a jeho podmínky jsou uvedeny v Zákoně č.329/2011 Sb. o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, o kterém je zmínka níže. Zákon vymezuje osoby, které mohou získat tento příspěvek jako jedince se zdravotním postižením, jež má charakter dlouhodobě nežádoucího zdravotního stavu, do kterého těžké zrakové postižení spadá. Příspěvek slouží k financování pomůcky, která osobě s těžkým zrakovým postižením pomůže v každodenních činnostech, čímž se rozumí například úprava domácího prostředí nebo vodící pes. Obecně se jedná o pomůcky usnadňující sebeobsluhu, získávání a zpracovávání informací, vzdělávání a vytváření mezilidských vztahů.

Zákon č.329/2011 Sb. stanovuje výši příspěvku na zvláštní pomůcku. Rozlišuje, zda se jedná o pořizovací cenu do nebo nad 10 000 Kč. Příspěvek na pomůcku do 10 000 Kč je možno získat, pokud má jedinec příjem nižší než osminásobek životního minima. Je nutno zmínit, že jsou posuzovány také příjmy osob žijících s osobou žádající o pomůcku. V případě uznání žádosti je vždy spoluúčast žadatele 1000 Kč a to i v případě, kdy posuzovaný příjem či příjmy přesahují uvedené limity. Pokud se budeme bavit o pomůčkách, jejichž pořizovací cena přesahuje 10 000 Kč, je stanovena spoluúčast žádající osoby na 10 % z předpokládané nebo již uhrazené ceny. Jestliže jedinec nebude mít dostatek finančních prostředků na spoluúčast ve zmíněné výši, může krajská pobočka Úřadu práce míru spoluúčasti snížit, pouze však za podmínky uhrazení minimální částky 1000 Kč. Limitem poskytnutí příspěvku je 350 000 Kč.¹⁴

Dále se v zákoně dozvíme, v jakých situacích nastává povinnost vrátit příspěvek na zvláštní pomůcku. Jsou jimi například situace, kdy:

- Příspěvek nebyl použit do 3 měsíců ode dne jeho vyplacení nebo ve lhůtě stanovené krajskou pobočkou Úřadu práce
- Osoba nepoužila vyplacený příspěvek v plné výši do 3 měsíců ode dne jeho vyplacení nebo ve lhůtě stanovené krajskou pobočkou Úřadu práce
- Osoba použila příspěvek v rozporu s rozhodnutím o jeho přiznání nebo se prokáže, že osoba uvedla v žádosti o příspěvek na zvláštní pomůcku nepravdivé nebo zkreslené údaje

¹⁴ <https://portal.gov.cz/sluzby-vs/prispevek-na-zvlastni-pomucku-S538>

Zákon č.329/2011 Sb. o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů

Tento zákon (č.329/2011 Sb., příloha č.1) považuje za těžké zrakové postižení:

- Úplnou nevidomost, ztrátu zraku zahrnující stavy od naprosté ztráty světlocitu až po zachování světlocitu s chybnou projekcí
- Praktickou nevidomost obou očí, zrakovou ostrost s optimální korekcí v intervalu 1/60 – světlocit se správnou projekcí nebo omezení zorného pole do 5 – 10 stupňů od bodu fixace, bez omezení zrakové ostrosti
- Těžkou slabozrakost obou očí, zrakovou ostrost s optimální korekcí v intervalu 3/60 – 1/60
- Ztrátu jednoho oka nebo ztrátu visu jednoho oka se závažnější poruchou zrakových funkcí na druhém oku, kdy je visus vidoucího oka roven nebo horší než 6/60 nebo koncentrické zúžení zorného pole do 45 stupňů od bodu fixace

Zákon č.329/2011 Sb. obsahuje informace o řízení o dávkách, jako jsou jeho účastníci (pouze žadatel o příspěvek) a kdo má na ně nárok, podmínky zahájení řízení, co vše je nutno uvést v žádosti, v jakých situacích může dojít k přerušování řízení, podmínky odvolání, způsob výplaty dávek a další povinnosti. Člověk, žádající si o jakékoliv dávky má povinnost podstoupit lékařskou prohlídku, kde lékař posuzuje celkový zdravotní stav osoby. Tato prohlídka je poskytována v zařízení určeném Institutem posuzování zdravotního stavu. Dále je osoba povinna předložit jakékoliv lékařské nálezy od předchozích ošetřujících lékařů a další skutečnosti, které by mohly být důležité pro vypracování posudku na základě kterého jsou dávky poskytovány. Další nezbytností je písemně ohlásit krajské pobočce Úřadu práce v průběhu řízení o dávce změny ve skutečnostech, které byly uvedeny v žádosti o dávku, a změny rozhodné pro průběh řízení, lhůta je stanovena na osm dnů, ode dne nastalé změny. Nutné je taktéž poskytnout souhlas krajské pobočce Úřadu práce ke zjišťování údajů rozhodujících pro poskytnutí dávky (Zákon č.329/2011 Sb.).

Zákon doplňuje vyhláška č. 388/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, která vymezuje například těžký zdravotní stav považovaný jako podstatné omezení schopnosti pohyblivosti a orientace.

Zákon č.155/1995 Sb. o důchodovém pojištění

Dle zákona o důchodovém pojištění mají nárok na důchod také osoby se zdravotním postižením zařazené v teoretické a praktické přípravě pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost. Jejich zdravotní stav spadá do kategorie dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, který je chápán jako tělesné, smyslové nebo duševní omezení pojištěnce. Omezení vycházející z postižení jsou zásadní pro výkon pracovní činnosti a trvají déle než 1 rok (Zákon č.155/1995 Sb.).

Na základě výše jmenovaných podmínek, získá jedinec jeden ze tří stupňů invalidního důchodu. Zákon č.155/1995 Sb. uděluje stupně invalidity dle poklesu schopnosti jedince vykonávat pracovní činnost, a to, jestliže se jedná o pokles:

- nejméně o 35 %, přičemž nejvíce o 49 %, je udělena invalidita 1. stupně
- nejméně o 50 %, přičemž nejvíce o 69 %, je udělena invalidita 2. stupně
- nejméně o 70 %, je udělena invalidita 3. stupně.

Procenta snížení schopností se určují dle několika dalších skutečností. Posuzovatelé berou v potaz, zda se jedná o stabilizovaný stav, zda stávající stav ovlivňuje pracovní schopnost trvale, v jaké míře jedinec své postižení akceptoval, zda je schopen případné rekvalifikace, do jaké míry je možno využívat zachované schopnosti, pokud se jedná o rozmezí poklesu schopností 35 % až 69 % a dále zda je jedinec schopen pracovat za mimořádných podmínek při poklesu schopností o více než 70 %. Pro posouzení výše uvedených skutečností však existují další podmínky, dle kterých jsou vyhodnocovány. Zejména se jedná o definování stabilizovaného stavu, za který se považuje takový stav, jež se ustálil na úrovni umožňující jedinci vykonávat výdělečnou činnost bez zhoršení stávajícího stavu vlivem dané činnosti. Pozornost je zaměřena také na zmiňovanou míru akceptace svého postižení. Za dostatečnou míru akceptace je považována situace, kdy osoba nabyla dovedností a schopností potřebných k výkonu daného povolání a zároveň se její aktuální zdravotní stav nezhoršuje. Dokument se samozřejmě zabývá také výší invalidního důchodu, kdy výše výměry činí 10 % průměrné měsíční mzdy, dále se výměra počítá na základě uděleného stupně invalidity. V mimořádných případech se výše invalidního důchodu může navýšit. A to ze čtyř poměrně komplikovaných a jasně daných důvodů uvedených v zákoně, konkrétně v hlavě druhé, dílu třetím (Zákon č.155/1995 Sb.).

3.2. Způsob financování pomůcky

Většina z nabízených a zejména potřebných pomůcek jsou pro drtivou většinu osob se zrakovým postižením finančně nedostupné. Bubeníčková, Karásek a Pavlíček (2012) uvádí, že ceny jednotlivých pomůcek jsou stanovovány na základě výše nákladů na jejich vývoj, výrobu a sestavení. Také dodávají, že vlivem způsobujícím vyšší ceny, je relativně nízká poptávka s porovnáním běžného zboží. Nejdříve je nutné zjistit si, které pomůcky jsou hrazeny zdravotní pojišťovnou neboli podporovány státem. Dále je možnost zažádat si o příspěvek na kompenzační pomůcku (viz. kapitola výše) nebo oslovit neziskové organizace a nadace jako je Nadace Leontinka nebo Světluška (Bubeníčková, Karásek, Pavlíček, 2012). Jak uvádí Janková a kol. (2015), finance a jejich nedostatek jsou právě tím největším rizikem při výběru a pořizování kompenzační pomůcky. Jedinec se poté může obrátit pro pomoc k zmiňovaným nadacím, sponzorům nebo finanční pomoci od svého okolí.

Kompenzační pomůcky hrazené z veřejného zdravotního pojištění

V tabulce níže uvádíme pouze příklad vybraných pomůcek hrazených z veřejného zdravotního pojištění, které vychází ze Zákona č.48/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění v platném znění. Je nutno podotknout, že pomůcky propláceny pojišťovnou musí být předepsány lékařem a následně vyzkoušeny na specializovaném pracovišti.¹⁵ Každá pojišťovna má vlastní číselník s konkrétními kódy jednotlivých pomůcek.

Tabulka č.1 – Kompenzační pomůcky (SONS Nový Jičín, 2022)

Kód	Skupina	Název	Poznámka	Výše úhrady
108	9	Dalekohledový systém na dálku i na blízko s příslušenstvím	Pouze na základě předepsání oftalmologem, maximálně 1 ks	Nejvýše do 8.000, - Kč
142	14	Hůl bílá slepecká	Pouze na základě předepsání oftalmologem nebo praktickým lékařem, maximálně 3 ks ročně	100 %
143	14	Kompenzační pomůcky pro nevidomé	Pouze na základě předepsání oftalmologem nebo praktickým lékařem	100 % Nejvýše do 2.000, - Kč

Tabulka č. 1

¹⁵ <https://www.sonsnj.cz/cz/vybrane-pomucky-hrazene-verejnym%20pojistenim>

Kompenzační pomůcky hrazené pomocí neziskových organizací

Nadace Leontinka

Nadace Leontinka již dlouhou dobu podporuje především děti a mladší dospělí se zrakovým postižením. Pomáhá zmíněným jedincům v mnoha oblastech jejich života, mezi které patří zejména integrace do běžného života. Právě finančním darem za účelem získání pořízení kompenzační pomůcky je dosaženo efektivní integrace člověka. S potřebnou pomůckou se jedinci otevřou možnosti zapojení se do společenského života nebo volnočasových aktivit. Zmíněné finanční prostředky jsou rozdělovány pomocí grantového řízení mezi jednotlivé projekty, kde následně putují ke konkrétním klientům. Příkladem je rok 2022, kdy Nadace Leontinka rozdělila finanční dary ve výši 7.236.872,50 Kč.¹⁶

Světluška

Světluška je projektem Nadačního fondu Českého Rozhlasu pomáhajícím jedincům s těžkým zrakovým postižením. Jejich hlavní činností je nepřetržitá finanční pomoc a následně pořádání mnoha osvětových akcí jak pro klienty, tak pro dárce. Jednou z aktivit je Kavárna POTMĚ, kde obsluhují osoby se zrakovým postižením v zatemněné kavárně a zprostředkovávají tak osobám vidícím prožitek z jejich každodenního života. Výtěžky z prodeje putují k dětským a dospělým klientům nadace. Dalšími zajímavými akcemi jsou například Podcasty POTMĚ, ve kterých jsou veřejnosti zprostředkovány zkušenosti a poznatky ze života osob nevidomých. Jednou z těch známějších činností je Koncert Světlo pro Světlušku. Jedná se o sbírkový projekt, jehož smyslem je podporovat například muzikanty nebo sportovce se zrakovým postižením. Celý projekt je zakončen benefičním koncertem, kde se sejdou právě zmínění jedinci a známé osobnosti na jednom pódiu. Během koncertu má veřejnost možnost věnovat finanční dary prostřednictvím SMS nebo call centra. Veškeré získané prostředky putují na pomoc konkrétním nevidomým dětem či dospělým z celé České republiky. Během jednoho večera bylo například vybráno 4,1 milionu korun.¹⁷

¹⁶ <https://www.nadaceleontinka.cz/projekt/o-nadaci>

¹⁷ <https://svetluska.rozhlas.cz/o-nas-7604260>

4. SYSTÉM SLUŽEB

4.1. SONS

Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR vznikla v červnu 1996 spojením České unie nevidomých a slabozrakých a Společnosti nevidomých a slabozrakých v ČR. Jedná se o občanské sdružení s celostátní působností, jejíž cílovou skupinou jsou dospívající a dospělé osoby se zrakovým postižením. Cílem a smyslem organizace je poskytovat klientům takové služby, které jsou pro ně v danou chvíli vhodné. Je však důležité, aby poskytované služby vedly k integraci jedinců do společnosti, v různém tempu a rozsahu (Finková, 2011). Motto organizace zní: „*Nejsme organizace, která za nevidomé rozhoduje a jedná; jsme nevidomí občané, kteří rozhodují a jednají sami za sebe.*“¹⁸

Finková (2011) dále uvádí snahu sdružení o vyhledávání a spojení se s občany s těžkým zrakovým postižením nebo o podporu při hledání zaměstnání. Aby byly naplněny cíle organizace, je nutná provázanost s dalšími službami a jejich dostupnost, hodnota či návaznost na sebe.¹⁹ SONS nabízí služby jako:

- sociálně aktivizační služby pro těžce zrakově postižené osoby (aktivizační kluby apod.),
- základní poradenství o možnostech kompenzace zrakového postižení i o poskytovatelích služeb zrakově postiženým osobám,
- technické poradenství při výběru pomůcek včetně nácviku obsluhy,
- odborné sociálně právní poradenství,
- rozvoj a docvičování dovedností získaných v programech základní rehabilitace (vaření, čtení apod.),
- výcvik vodících psů,
- odstraňování architektonických bariér,
- vydávání časopisů v Braillově písmu nebo zvukové podobě,
- provozování digitální knihovny.

Tyto služby jsou rozděleny do odborných středisek SONSu. Středisko sociálních služeb a integračních aktivit se stará o podporu pracovního uplatnění, fungování socioterapeutických skupin a základní sociální poradenství. Metodické centrum sociálněprávního poradenství navazuje na středisko integračních aktivit, kdy klientům pomáhá např. s ochranou jejich práv.

¹⁸ <https://www.sons.cz/onas>

¹⁹ <https://www.sons.cz/onas>

Dalšími středisky jsou Vydavatelské a informační služby, Digitalizace a technická podpora, Metodické centrum informatiky nebo Středisko pro výcvik vodičích psů. Pro účely této práce jsou však důležitá střediska Tyflopomůcek, které se zabývají prodejem a distribucí kompenzačních pomůcek a Tyflokabinet, kterému je věnována podkapitola níže (Finková, 2011).

Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko Dědina o.p.s.

Tato obecně prospěšná společnost je zřízena Sjednocenou organizací nevidomých a slabozrakých ČR. V naší je republice se jedná o zařízení jediné svého druhu, které nabízí nevidomým intenzivní kurzy v oblasti sociální rehabilitace, sociálně terapeutických dílen a pracovní rehabilitace, na které navazuje pracovní rekvalifikace. Tou nejdůležitější metodou práce s klienty v Dědině je individuální přístup a práce v malých skupinách. Tím se klienti učí vést život dle svých pravidel. Hlavním cílem střediska je samostatný a plnohodnotný život osob se zrakovým postižením. Služba je určena osobám ve věkovém rozmezí od 16 do 80 let. Uživatelem se může stát jedinec, jež ztratil své původní zaměstnání v důsledku získání nebo zhoršení svého postižení, jedinec s dlouhodobým těžkým zrakovým postižením, který vykonával pracovní činnost s úpravou podmínek, ale zaměstnání ztratil, dále jedinec v mladém věku, který se již připravoval na pracovní činnost v některém ze vzdělávacích zařízení, ale nedaří se mu najít uplatnění, poté jedinec s kombinovaným postižením, který má předpoklad pro zvládnutí jednoduchých manuálních činností díky které bude schopen vést samostatný život.²⁰ V rámci výše zmíněné sociální rehabilitace jsou zahrnuty aktivity jako nácvik sebeobslužných činností, nácvik psaní na klávesnici PC, nácvik čtení a psaní Braillova bodového písma, reedukační a kompenzační výcvik nebo prostorová orientace a samostatný pohyb s bílou holí.²¹ Výhodou využití této služby je právě delší pobyt klienta mezi lidmi s podobnými „problémy“ a možnost navazovat s nimi mezilidské vztahy, které mohou jedince obohatit v mnoha ohledech. Zároveň se jedná o pobyt, při kterém má jedinec možnost, plně se soustředit na dosahování stanovených cílů vlastním tempem.

4.2. Tyfloservis

Tyfloservis je obecně prospěšná společnost zřizována SONSem, která funguje již od roku 1991. Náplní práce je terénní a ambulantní sociální rehabilitace pro osoby nevidomé a slabozraké poskytována po celém území České republiky prostřednictvím krajských středisek.

²⁰ <https://dedina.cz/o-nas/klient/>

²¹ <https://dedina.cz/rehabilitace/socialni-rehabilitace/>

Cílovou skupinou jsou osoby s těžkým postižením zraku starší patnácti let. Ambulantní služby jsou poskytovány v prostorách Tyfloservisu (může se jednat také o skupinové kurzy), terénní služby probíhají tam, kde to klient právě potřebuje – v pracovním prostředí, v domácnosti nebo při nácviku tras. Stejně jako v ostatních službách je kladen důraz na individuální zvláštnosti jedince (Finková, 2011).

Snahou společnosti je zprostředkovat mladistvému jedinci potřebné informace k dosažení maximální samostatnosti při naplňování životních potřeb, při rozvoji svých dovedností při manipulaci s pomůckami nebo například při získávání přiměřeného sebevědomí. Dále se zde osoby učí, jak se vyhnout zbytečně komplikovaným situacím ve smyslu odstraňování architektonických, ale i komunikačních bariér, jak rozpoznat své limity a popřípadě si umět říct o pomoc, a naopak umět pomoc zdvořile odmítnout. V neposlední řadě se člověk učí využívat nabyté dovednosti a využívat svůj plný potenciál. Poskytovány jsou také zdravotně-edukační služby, kde probíhá rehabilitace zraku, tedy nácvik zrakových dovedností. Je také poskytováno poradenství ohledně úpravy prostředí, výběru osvětlení nebo nácviku práce s kompenzačními pomůckami. Podporují jedince při akceptaci své zrakové vady a věnují se osvětové činnosti.²² Moravcová (2004) uvádí, že člověk přichází s prosbou o pomoc, kdy očekává jednoduché řešení. Oftalmologické diagnózy však nebývají vždy jednoduché, stejně jako jejich náprava či kompenzace. Proto Matějček (2001) zmiňuje důležitost znalostí odborníků při práci s takovými klienty. Člověk poskytující jakoukoli formu zmiňovaných služeb by měl umět klienta na proces připravit, motivovat ho ke spolupráci a získat si jeho důvěru.

4.3. Tyflokabinet

Z hlediska charakteru této práce je Tyflokabinet důležitým odborným střediskem SONSu, jelikož se zabývá kompenzačními pomůckami ve velké míře. Jedná se o základní pomůcky denní potřeby, až po složité elektronické pomůcky, které pomáhají zmírňovat deficit v získávání a zpracovávání informací. Specifikem Tyflokabinetu je skutečnost, že se na něj mohou obracet mimo jednotlivců také školy, speciálně pedagogická centra, zaměstnavatelé, dodavatelské firmy, úřady a další organizace přicházející do styku s osobami se zrakovým postižením. V Tyflokabinetu se také vzdělávají lektori, kteří následně působí v TyfloCentrech, jež zřizuje SONS ČR (viz podkapitola níže).

Jednou ze služeb je odborné poradenství při výběru pomůcky (viz podkapitola č. 2.6.). Po výběru konkrétní pomůcky je klientovi poskytována pomoc při pořizování a používání

²² <https://www.tyfloservis.cz/o-nas/>

pomůcky formou kurzů. Prvním z nich je základní kurz v časovém rozsahu 20 až 50 hodin, ve kterém se osoby učí základům práce s PC s využitím hlasového výstupu nebo zvětšovacího programu a základy práce v prostředí MS Windows. Druhý je kurz nadstavbový s časovou dotací 20 až 30 hodin, kdy obsahem je práce s internetem, aplikacemi MS Word a MS Excel, možností je také naučit se pracovat s digitálními zápisníky nebo ozvučenými mobilními telefony. Posledním kurzem je kurz motivační v rozsahu 10 až 20 hodin, který nabízí vyzkoušení si práce s pomůckou ještě před jejím pořízením.²³ Finková (2011) uvádí jako hlavní zdroj financování dotace Ministerstva zdravotnictví ČR.

4.4. TyfloCentrum

Finková (2011) uvádí, že stejně jako předchozí organizace jsou TyfloCentra obecně prospěšnou společností zřizována SONSem. Zdrojem financování je Ministerstvo práce a sociálních věcí, magistráty krajských měst a krajské úřady. Služby jsou nabízeny pouze dospělým osobám se zrakovým postižením. Stejně jako u předchozích služeb je dbáno na individuální přístup. Aktivity se uskutečňují v prostorách TyfloCentra, u klientů doma nebo v terénu. Důležitým rozdílem je, že si klienti většinu služeb hradí sami. TyfloCentrum rozšiřuje nabídku služeb Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých ČR s ohledem na potřeby klientely v jednotlivých regionech. Nabízí služby jako:

- odborně technické poradenství při výběru pomůcky,
- asistenční služby nevidomým (například pomoc při vyřizování administrativy na úřadech nebo pomoc při nákupu potravin),
- individuální výcvik speciálních dovedností potřebných k obsluze PC se speciální výbavou pro zrakově postižené (Braillovský řádek, různé speciální softwary apod.),
- digitalizace textů pro nevidomé a slabozraké (úprava do Braillova písma nebo zvětšeného černotisku,
- pracovněprávní poradenství, pomoc s hledáním a úpravou pracovního místa.

4.5. Centrum zrakových vad

Jak uvádí Jesenský a kol. (2002), Centrum zrakových vad (dále jen CZV) je jediným zdravotnickým zařízením v ČR, jež se specializuje na komplexní péči o osoby se zrakovým postižením všech věkových kategorií, jehož historie sahá až do roku 1940. CZV sídlí ve Fakultní nemocnici Motol v Praze, kde se v současné době stará o pacienty zkušený tým

²³ <https://tyflokabinet.cz/Slu%C5%BEby>

odborníků, mezi které patří oftalmolog, zrakový terapeut, klinický psycholog, speciální pedagog a pracovníci sociálního a profesního poradenství.²⁴ Konkrétními službami je předepisování a zkoušení speciálních optických pomůcek, statická perimetrie, funkční vyšetření zraku, vyzkoušení elektronických kompenzačních pomůcek, aplikace měkkých kontaktních čoček malým dětem, nácvik schopností přizpůsobit běžné denní činnosti úbytku zrakových funkcí, speciálně pedagogické, profesní a sociální poradenství, psychologická diagnostika a psychoterapie a zprostředkování kontaktů na specializovaná pracoviště.²⁵

Chtěli bychom zmínit právě psychologickou péči o osoby těžce zrakově postižené, jelikož bývá při popisu ostatních služeb opomíjena. Jesenský a kol. (2002) zmiňují, že psychologická pomoc zřetelně hraje významnou roli při vyrovnávání se se zrakovou vadou, ale je nutno se také zaměřit na aktuální fázi tohoto procesu, ve které se nachází nejen konkrétní člověk, ale i jeho blízké okolí. *„Pro psychologickou pomoc těžce zrakově postiženým je důležité znát přesnou oční diagnózu, zda jde o onemocnění stacionární či má vývoj a jaká je jeho prognóza, proto je nezbytná úzká spolupráce s ošetřujícím očním lékařem i lékařem obvodním.* (Jesenský a kol., 2002, s.61)

²⁴ <https://www.fnmotol.cz/kliniky-a-ambulance/spolecna-pracoviste/centrum-zrakovych-vad-czv/>

²⁵ <https://www.fnmotol.cz/kliniky-a-ambulance/spolecna-pracoviste/centrum-zrakovych-vad-czv/>

PRAKTICKÁ ČÁST

5. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

5.1. Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je prostřednictvím kvantitativního šetření zjistit, jak se osoby se zrakovým postižením orientují v procesu získávání kompenzační pomůcky – legislativní rámec, nárok na konkrétní pomůcku, povědomí o institucích a organizacích zabývajících se podporou těchto osob a jaká je jejich osobní zkušenost.

Dílčí cíl výzkumu

Dílčím cílem výzkumu je zpracovat za pomoci získaných dat z dotazníku jednoduchý návod či příručku, jež shrne postup a nejdůležitější kroky při cestě za kompenzační pomůckou včetně konkrétních doporučení od osob se zrakovým postižením, zejména od osob nevidomých.

Hypotézy

H₁: Jedinci, jež prošli procesem získávání kompenzační pomůcky nejvíce upozorňují na potřebu znalosti administrativních náležitostí za účelem bezproblémového opatření si pomůcky.

H₂: Většina dotazovaných nezískala potřebnou kompenzační pomůcku na první pokus.

5.2. Metody výzkumu

Pro praktickou část mé bakalářské práce byla využita metoda kvantitativního výzkumu, tedy sběr dat pomocí dotazníku. Tento typ výzkumu nám umožňuje rychle a efektivně získat potřebná data týkající se zvolené problematiky a následně výzkum vyhodnotit. Kvantitativní šetření stojí zejména na prvotním stanovení cíle. K určení základní struktury je nutno si důkladně promyslet co chceme zjistit, jakého vzorku respondentů se chceme dotazovat, jakým způsobem budeme data analyzovat a následně interpretovat (Punch, 2008).

Prvky kvantitativního šetření jsou tedy cíle, hlavní i dílčí. Dále výzkumné otázky, jež mají za úkol upřesnit a zkonkretizovat zkoumané jevy a napomoci k efektivnímu výsledku. Poté následuje sestavení samotného dotazníku a jeho distribuce k cílové skupině (viz. níže). Posledními, ale neméně důležitými prvky je strategie sběru dat, jejich analýza a shrnutí vyzkoumaného s diskuzí (Punch, 2008). Chráška (2016, s.11) dodává, že kvantitativní výzkum můžeme vymezit jako „*záměrnou a systematickou činnost.*“

Dotazník

Jak uvádí Svoboda (2012), právě dotazník je nejčastěji využívanou metodou pro sběr dat v rámci kvantitativního šetření. Nejčastěji se jedná o formu písemného dotazování pomocí dotazníkových položek. Pro tuto práci byly zvoleny tzv. obsahové neboli přímé položky sestavovány podle návaznosti na cíl. Svoboda (2012) je definuje jako položky zjišťující fakta, typickými jsou věk nebo pohlaví. Dle Chrásky a Kočvarové (2015) by poté měly následovat obsahové položky zaměřující se na názory, znalosti nebo postoje respondentů. Pro sestavování konkrétních položek dotazníku se doporučuje uvést hlavně účel šetření, instrukce k vyplnění a důležitá je také srozumitelnost, jednoznačnost a na závěr poděkování respondentům za jejich čas (Svoboda, 2012).

Dotazník sestaven pro tuto práci je zcela anonymní a skládá se ze 13 položek, které lze charakterizovat jako polouzavřené. Čímž se dle Svobody (2012) rozumí, že respondent vybírá odpovědi z připravených možností nebo je může doplnit dalšími poznatky. Dle Chrásky (2016) si musíme vyhodnotit, zda použijeme otevřené či uzavřené položky na základě formy požadované odpovědi.

5.3. Cílová skupina a realizace výzkumu

Charakteristika a výběr cílové skupiny

Vzhledem ke zvolenému cíli a charakteru mé práce jsem se rozhodla pro cílovou skupinu primárně osob nevidomých. Respondenti byli vybíráni úsudkovou metodou, která se označuje jako nestatistická metoda výběru vzorku respondentů. Osoby nevidomé jsem si vybrala zejména proto, že právě pro ně určené kompenzační pomůcky vyžadují větší snahu a angažovanost v celém procesu jejich získávání. Jejich postižení je závažné, tudíž v rámci kompenzace a dosažení co největší samostatnosti jsou nutností pomůcky zpravidla vyšší finanční kategorie. Mým záměrem bylo primárně kontaktovat Vsetínskou odbočku Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých ČR na základě dříve absolvované praxe právě v jejich zařízení. To se také povedlo a velká část získaných odpovědí pochází právě od respondentů pracujících nebo využívajících služeb této konkrétní odbočky.

Realizace výzkumu

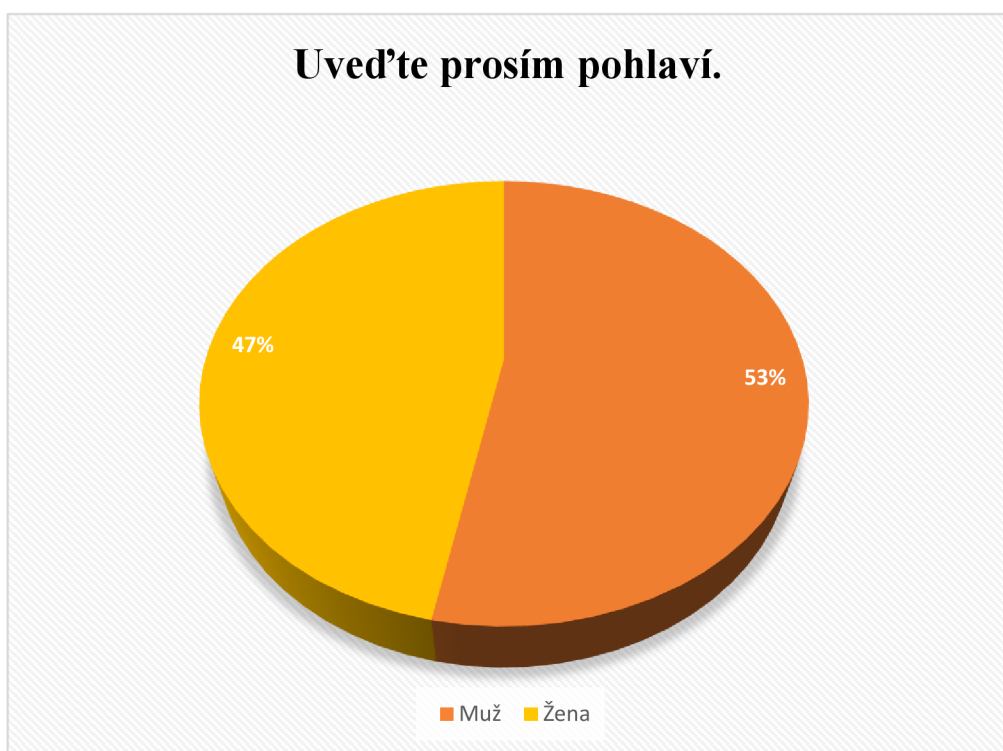
Dotazník byl vytvořen pomocí formulářů Google Forms a následně rozeslán prostřednictvím e-mailu do několika odboček Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých ČR (SONS). Jedná se zejména o území Moravy a Slezska. Jak je zmíněno výše, primárně jsem však spolupracovala s odbočkou Vsetín. Dále byl také dotazník poskytnut klientům Tyflocentra v Olomouci a klientům Tyfloservisu ve Zlíně. Jelikož jsou cílovou skupinou osoby nevidomé, počítali jsme s problematickým získáváním dat, konkrétně při samotném vyplňování dotazníku. V úvodním představení dotazníku, které je zobrazeno na začátku formuláře a stejně tak i v průvodním e-mailu s odkazem na dotazník byla tato skutečnost uvedena a příjemci byli požádáni v případě potřeby o poskytnutí pomoci nebo zažádání si o pomoc při vyplňování a odesílání dotazníku. Získaná data byla sesbírána v průběhu 3 měsíců, a to v období od prosince 2023 do února 2024.

6. ANALÝZA A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT

Před samotným vyhodnocováním jednotlivých položek Chráska (2016) doporučuje nasbíraná data zkontrolovat a popřípadě ze vzorku vyřadit nepoužitelné odpovědi. V případě této práce tak bylo učiněno a žádná odpověď vyřazena nebyla. Pro přehlednou interpretaci získaných odpovědí byly v 11 položkách (z celkových 13) použity grafy.

Vyhodnocení jednotlivých položek dotazníku

Položka č. 1:

Graf č. 1

**Poznámka:* Z celkových 32 dotazovaných byli z větší poloviny muži a z menší poloviny ženy. Jedná se tedy o 17 mužů a 15 žen.

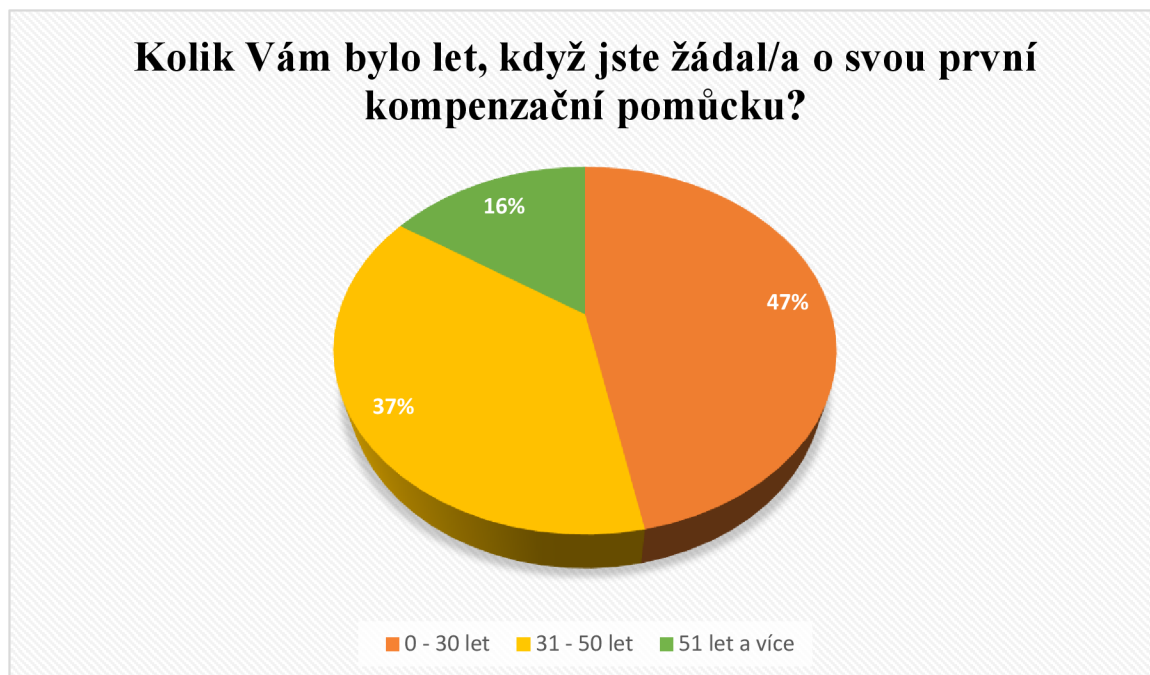
Položka č.2:

Graf č. 2

**Poznámka:* Jak je zmíněno výše, cílovou skupinou byly primárně osoby nevidomé. Jejich nevidomost může však spočívat na jakémkoli stupni. 44 % respondentů mělo praktickou nevidomost (visus 3/60 – 1/60 včetně), 56 % respondentů mělo úplnou nevidomost (světlocit s chybnou projekcí až po ztrátu světlocitu). Dále měli respondenti možnost uvést jakýkoliv stupeň zrakového postižení, všichni respondenti (celkem 32) uvedli však úplnou nebo praktickou nevidomost.

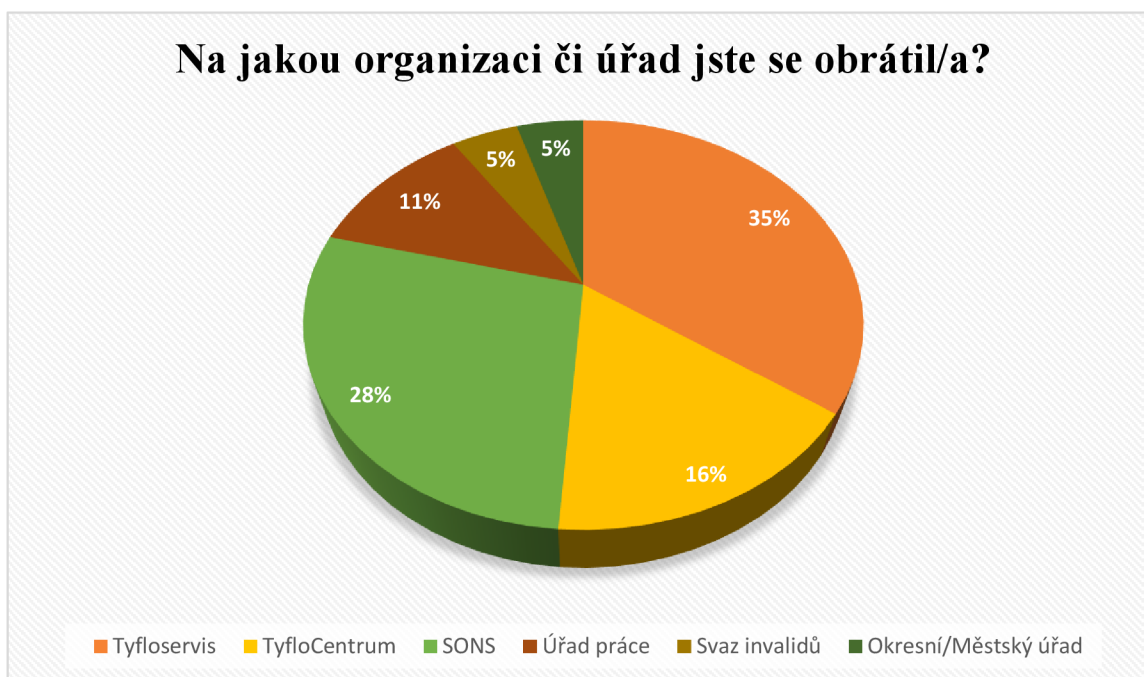
Položka č.3:

Graf č. 3

**Poznámka:* Nejvíce respondentů účastněných ve výzkumném šetření (47 %) si žádalo poprvé o kompenzační pomůcku do 30 let věku. Nejmladším věkem bylo 7 let a tím nejčastějším v daném rozmezí bylo právě 30 let. V kategorii 31 – 50 let (37 %) se jednalo převážně o jedince do 40 let věku. V nejméně početné kategorii (16 %) šlo o jedince poprvé žádající ve věku od 51 let, tím nejstarším věkem bylo 74 let.

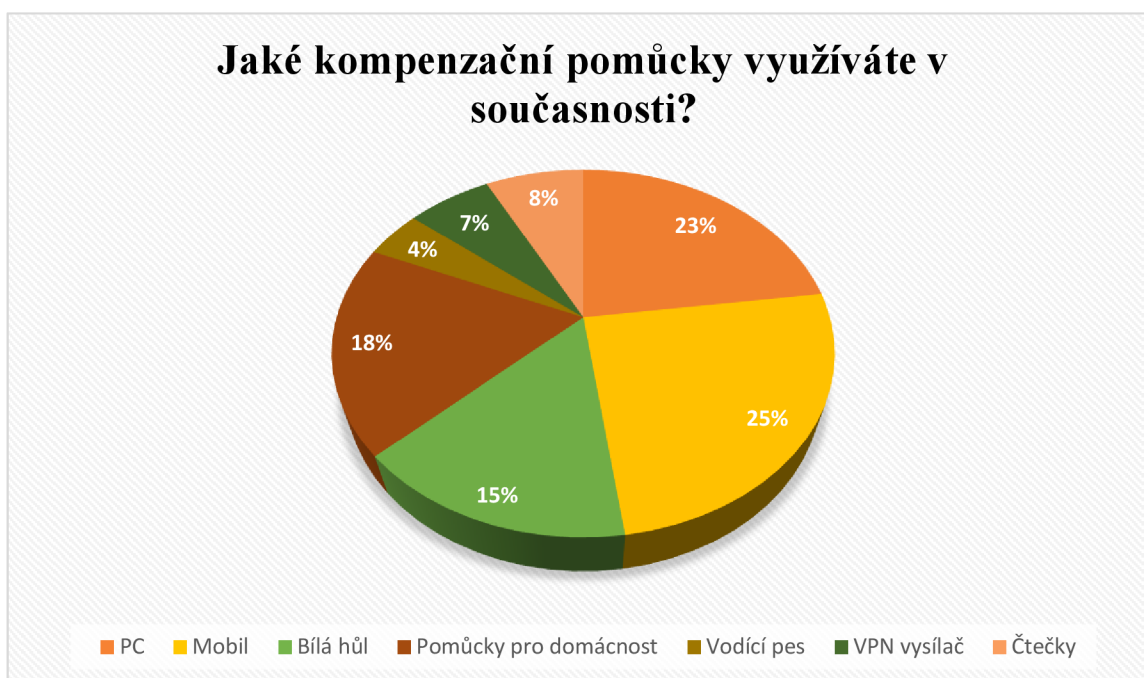
Položka č.4:

Graf č. 4

**Poznámka:* V této položce bylo možno zvolit více než jednu odpověď. Z 32 respondentů se jich nejvíce (15) obrátilo na Tyfloervis, přičemž někteří využili služeb více organizací. Následně měli respondenti opět možnost napsat jakékoliv jiné zařízení či organizaci (viz. graf č.4). Jeden z respondentů si vše zařizoval sám, tudíž nevyhledal pomoc žádné ze služeb.

Položka č.5:

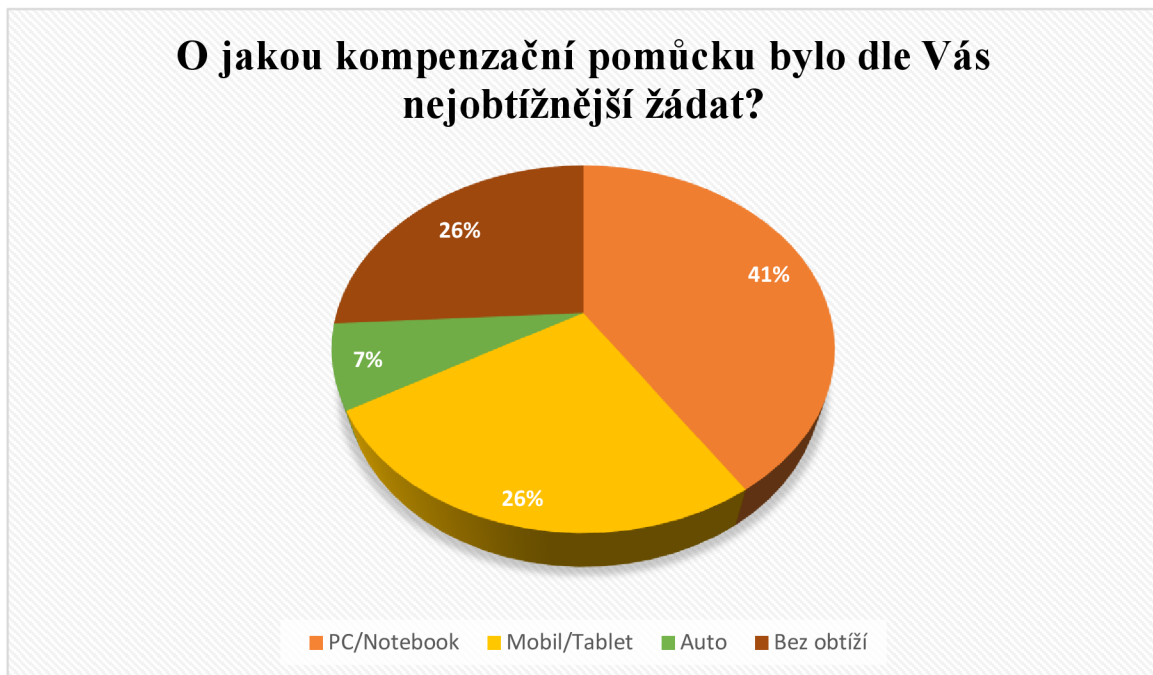
Graf č. 5

**Poznámka:* V grafu jsou uvedeny pouze pomůcky, které se objevovaly v dotazníku nejčastěji. Je nutno podotknout, že většina z pomůcek uvedených v grafu používají respondenti ve verzi s hlasovým výstupem, vyjma bílé hole a vodícího psa. Zde si specifikujeme některé pomůcky zobrazené v grafu a zmíníme ty, které se tam neobjevily. Například bílé hole se objevovaly v několika modifikacích:

- hůl pro hluchoslepé,
- opěrná hůl,
- WeWALK Smart Cane,
- orientační hůl.

Jako další je nutno zmínit lupy, a to buď digitální zvětšovací lupu, kamerovou lupu, čtecí kamerovou lupu nebo zvětšovací lupu. Jako další se v odpovědích objevoval například diktafon, Pražská tabulka, Pichtův psací stroj, Braillovský řádek nebo hodinky s hlasovým výstupem. Téměř každý respondent ve své odpovědi uvedl PC a mobil s hlasovým výstupem spolu s různými pomůckami pro domácnost. Jsou jimi: indikátor hladiny, indikátor světla, indikátor barev – colortest, minutník, osobní a kuchyňská váha, glukometr, tlakoměr, reliéfní označovač nebo mluvík se sondami.

Položka č.6:

Graf č. 6

**Poznámka:* Někteří z respondentů napsali pomůcek více, ve vedení jsou však počítače nebo notebooky s hlasovým výstupem spolu s mobilními telefony a tablety s hlasovým výstupem. Občas u odpovědi na tuto položku respondenti dopisovali různé poznámky. Týkaly se zejména negativních zkušeností při kontaktu s úředníky, kdy například jednomu z respondentů bylo vyčteno, proč potřebuje „tak drahou“ věc (mobilní telefon s hlasovým výstupem). U dvou respondentů, jež žádali o auto, byla žádost zamítnuta. Dále je zde vypsáno několik kompenzačních pomůcek, které se v dotazníku objevily pouze jednotlivě:

- hodinky s hlasovým výstupem,
- měřicí zařízení do domácnosti,
- osobní teploměr s českým hlasovým výstupem,
- čtečka,
- televizní lupa,
- vodící pes,
- bílá hůl.

Položka č.7:

**Jaké podmínky jste musel/a splnit pro možnost podání si žádosti o konkrétní pomůcku?
(uved'te prosím pomůcku)**

U položky tohoto typu není vhodné využití grafu pro interpretaci získaných dat. Rozhodli jsme se odpovědi shrnout a ty nejčastější vypsat. Požadavkem bylo uvést konkrétní pomůcku, které se odpověď na položku týká. Bohužel tak několik respondentů neučinilo, a proto zde uvádíme výpis podmínek bez specifikace kompenzační pomůcky (většina respondentů uvedlo více než jednu odpověď):

- vybrat a specifikovat pomůcku – podat žádost,
- absolvovat zácvik,
- najít vhodného lékaře, který pomůcku předepíše
- dodat lékařskou zprávu/posudek,
- písemné doporučení od lékaře,
- dodání faktur o zakoupení pomůcky,
- odůvodnění, proč si jedinec o pomůcky žádá (zejména při komunikaci s úředníky),
- „složitá papírování“.

Zde následuje výpis konkrétních pomůcek a podmínek k jejich získání, které museli respondenti splnit. Pomůcky a k nim příslušné podmínky se občas opakovaly, proto je uvádíme pouze jednou:

Ozvučený PC:

- ověření základních dovedností při práci na PC (psaní všemi deseti),
- potvrzení zdravotní anamnézy lékařem,
- doporučení od lékaře a pomáhající organizace.

Ozvučený mobilní telefon:

- vyzkoušení více modelů, následně si jeden vybrat,
- doložení příjmu vlastních i rodiny (při žádosti o snížení spoluúčasti),
- ověření základních dovedností při práci s daným mobilním telefonem,
- podání žádosti na Úřadu práce.

Pichtův psací stroj:

- doložení zdravotní anamnézy,
- ověření dovedností při práci na Pichtově psacím stroji,
- psaní všemi deseti.

Vodící pes:

- školení/kurz (péče o psa),
- ověření znalosti prostorové orientace.

Mluvící váha:

- doplatit rozdíl v ceně (navýšení), který vznikl během schvalování žádosti, jinak by respondent pomůcku nezískal (respondent byl o této skutečnosti informován až po schválení žádosti).

Kamerová lupa:

- vyšetření u očního lékaře.

Položka č.8:

Graf č. 7

**Poznámka:* Tato položka se dotýká hypotézy č.2 („*Většina dotazovaných nezískala potřebnou kompenzační pomůcku na první pokus.*“) a výsledek ji jednoznačně vyvrací (viz. „*vyhodnocení hypotéz*“). Z celkových 32 respondentů totiž nezískali kompenzační pomůcku na první pokus pouze 3 jedinci. Z čehož vyplývá, že 29 z nich bylo úspěšných při prvotním žádání o konkrétní pomůcku.

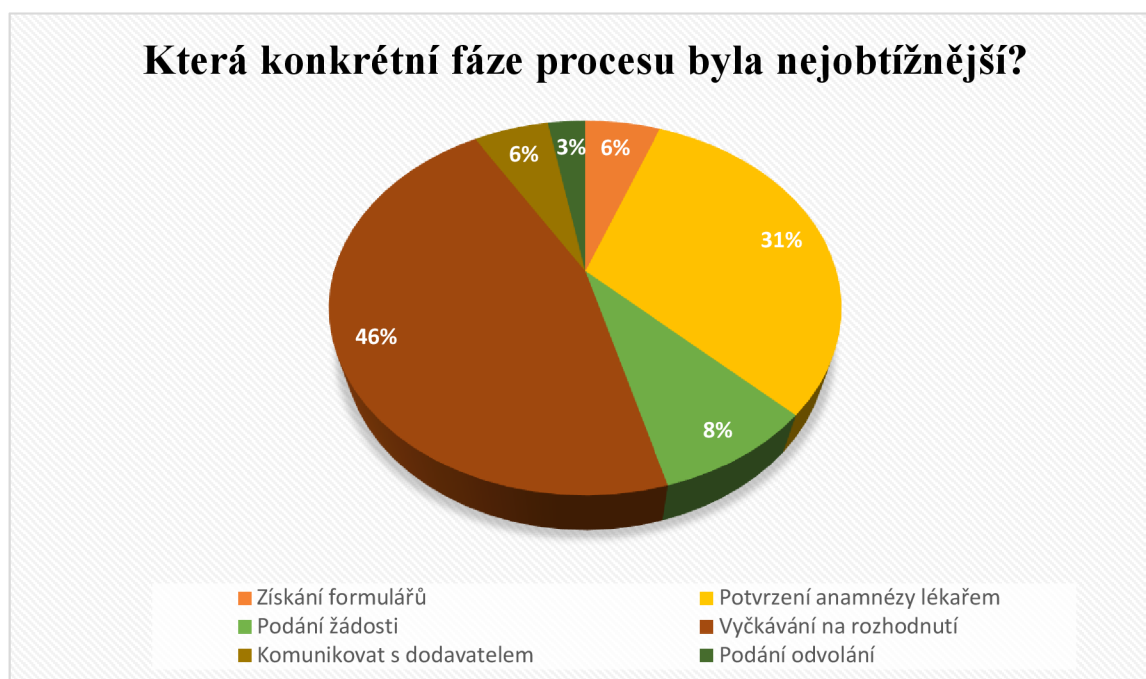
Položka č.9:

Graf č. 8

**Poznámka:* S celkovým počtem respondentů činícím 32 jedinců se pomocí výzkumného šetření podařilo zjistit, že 88 % z nich (tedy 28) čekalo na svou pomůcku méně než 1 rok, což se dá považovat za příznivé. Jeden z respondentů uvedl dobu celého procesu na pouhé 3 měsíce. Naopak pouze jeden respondent uvedl délku procesu 2 – 3 roky a stejně tak pouze jeden uvedl délku procesu na 3 – 4 roky. Zbývající dva absolvovali řízení dlouhé 1 – 2 roky.

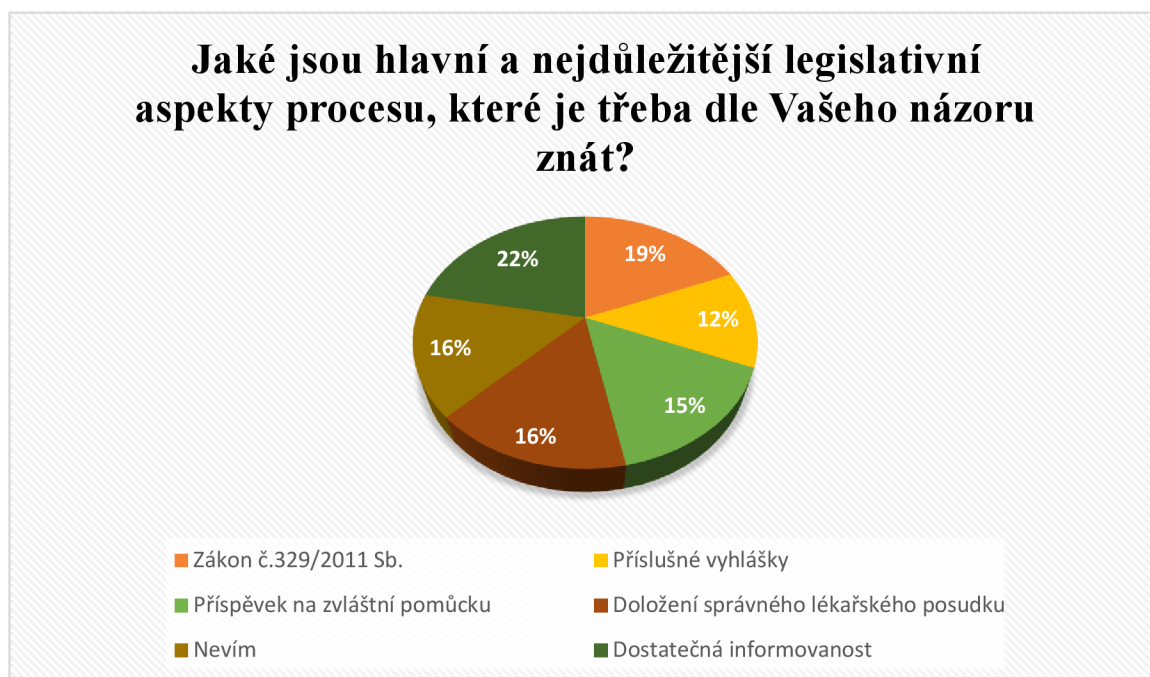
Položka č.10:

Graf č. 9

**Poznámka:* V této položce bylo možno zvolit více odpovědí. Jeden z respondentů uvedl skutečnost, že při procesu získávání pomůcky (ozvučený notebook), byl nucen komunikovat s dodavatelem sám, jelikož Úřad práce dodavatelé nezaslal veškeré podklady pro získání pomůcky. Velká část respondentů uvedla jako nejobtížnější část procesu samotné vyčkávání na rozhodnutí, na což se dále váže podání odvolání v případě zamítnutí žádosti. V kontextu našeho výzkumu, však nebyla četnost nutnosti podávání odvolání nijak zásadní.

Položka č.11:

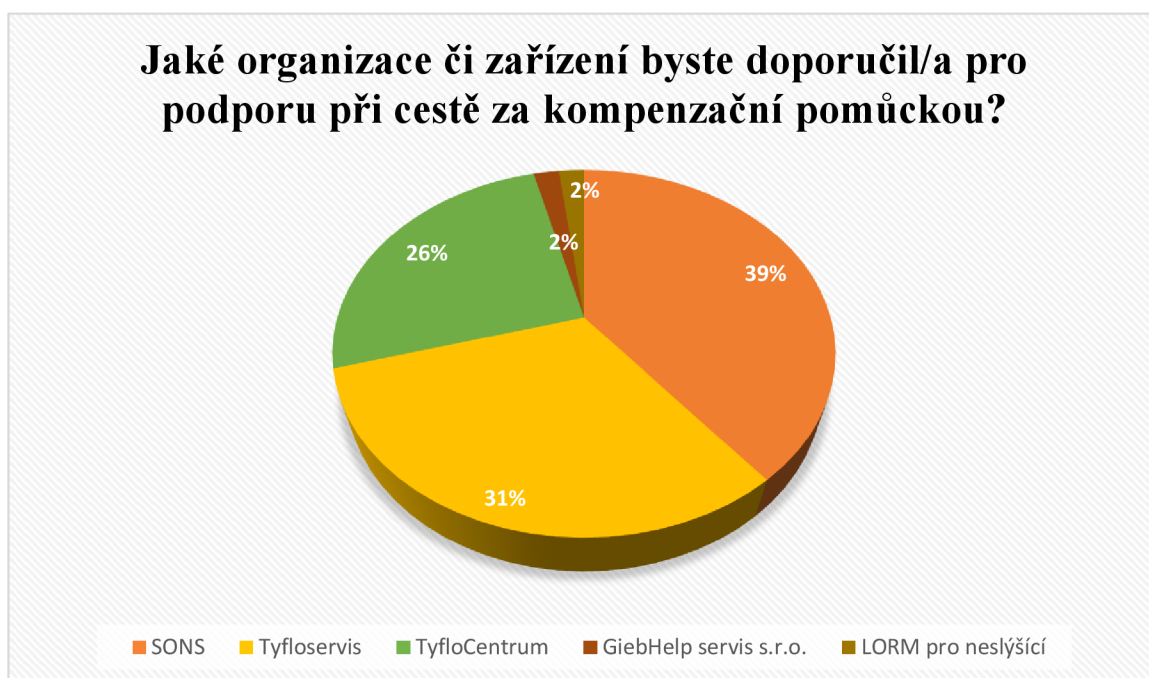
Graf č. 10

**Poznámka:* Zde respondenti uvedli podobné odpovědi. Převažuje však nutnost dostatečné informovanosti ve všech aspektech. K tomu respondenti uváděli možnost využití služeb například SONSu, jež vysvětlí nejen legislativu, ale také věci jako:

- na které oddělení Úřadu práce se dostavit,
- co vše je potřeba mít s sebou,
- v neposlední řadě mohou být psychickou oporou.

U znalosti zákona č.329/2011 Sb. o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů nebo u znalosti příslušných vyhlášek, někteří zmiňovali nutnost, dát si pozor na potřebu hlídání si hranic visu, aby nežádali o pomůcku zbytečně. S tím souvisí doložení aktuálního a správného zdravotního stavu, aby například při dalším posuzování nedošlo k nesrovnalostem a proces by tak byl zbytečný. Značná část respondentů (16 %) však odpověď na tuto položku neznala.

Položka č.12:

Graf č. 11

**Poznámka:* V této položce bylo možno zvolit více než jednu odpověď. Od celkových 32 respondentů bylo získáno 51 odpovědí. Ve vedení je Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR (SONS), kterou by doporučilo 39 % respondentů (tedy 20 jedinců). Hned po SONSu následuje Tyfloservis s 31 % (tedy 16 jedinců). Poté by 26 % respondentů (tedy 13 jedinců) doporučilo spolupráci s TyfloCentrem. Jeden z respondentů doporučuje obrátit se na GiebHelp servis s.r.o. a jeden na LORM pro neslyšící (má zde zkušenosti s odborným očním lékařem pracujícím s osobami hluchoslepými).

Položka č.13:

Co byste poradil/a lidem, které tento proces čeká?

U této položky byl respondentům ponechán prostor pro libovolné vyjádření svých pocitů a doporučení. Celkem odpovědělo 32 respondentů. Některé odpovědi byly jednoslovné, některé byly delší a pár dotazovaných žádná doporučení neměla, jejich odpověď zněla „nevím“. Uvádíme zde shrnutí odpovědí v několika bodech, jelikož se často opakovaly a typ otázky není vhodný pro interpretaci pomocí grafu.

- Jako základ skupina respondentů považuje obrátit se na odborné poradenství ve službách jako je SONS, TyfloCentrum nebo Tyfloservis, kde poradí s:
 - výběrem pomůcky,
 - se splněním veškerých podmínek (zejména administrativních),
 - s doprovodem nebo navedením na úřad,
 - popřípadě mohou napsat doporučení pro Úřad práce.
- Poté je důležité mít dobře rozmyšlené a zjištěné o jakou konkrétní pomůcku si chceme a můžeme žádat, a hlavně umět si to dostatečně odůvodnit. Dbát na správné vyplnění žádostí, doložení veškerých lékařských zpráv a nálezů.
- Jako druhé nejdůležitější většina respondentů poukazuje na psychickou připravenost pro zvládnutí celého procesu a jeho nástrah. Nejčastěji se objevovala:
 - trpělivost,
 - klid,
 - pevné nervy,
 - podpora od okolí,
 - nebát se žádat znovu a znovu v případě neúspěchu,
 - žádat s dostatečnou časovou rezervou.
- Aby vše vyšlo, jak nejlépe může, je potřeba vzájemná spolupráce mezi žadatelem a organizacemi a v neposlední řadě je důležité umět si nechat poradit.

Shrnutí výzkumného šetření

V dotazníku se nachází 6 položek (z celkových 13) umožňujících otevřenou odpověď. Tento způsob odpovědí nám pomohl potvrdit či vyvrátit hypotézu číslo 1 předpokládající, že oslovená skupina respondentů považuje za důležité orientovat se v administrativních a legislativních náležitostech. Konkrétněji se touto problematikou zabývá položka č.11, kde se v odpovědích objevoval Zákon č.329/2011 Sb. o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů a další příslušné vyhlášky. Největší podíl (22 %) v odpovědi na položku č.11 byla však potřeba nechat se informovat u odborníků ve organizacích jako je SONS, TyfloCentrum a podobně.

Druhým způsobem dotazování byly zvoleny položky s uzavřenou odpovědí (7 z celkových 13). Ve 3 z nich bylo možno vybrat více než jednu odpověď. Pomocí položky s uzavřenou odpovědí bez možnosti volby více odpovědí byla vyhodnocena hypotéza číslo 2 zjišťující, zda se respondentům podařilo získat požadovanou kompenzační pomůcku na tzv. „první pokus“.

Vyhodnocení hypotéz

Hypotéza 1

„Jedinci, jež prošli procesem získávání kompenzační pomůcky nejvíce upozorňují na potřebu znalosti administrativních náležitostí za účelem bezproblémového opatření si pomůcky.“

Hypotéza číslo jedna se potvrdila pouze z části. Ačkoliv v odpovědích respondenti často zmiňovali potřebu znalosti legislativy a s tím související administrativu (žádosti, formuláře, lékařské zprávy apod.), ve výsledku považovali za nejdůležitější vyhledat odbornou pomoc ve formě kontaktování některých ze služeb SONSu, Tyfloservisu nebo TyfloCentra (viz. položka č.13), kde mají s administrativou a povinnostmi s nimi spojenými větší zkušenosti. Důležitá je jejich vlastní trpělivost, odhodlání a vytrvalost. Z výzkumného šetření tedy vyplývá, že připravenost v rámci „papírování“ je nesmírně důležitou součástí, ale dá se tzv. delegovat na jiné zkušenější osoby ochotné jedinci pomoci.

Hypotéza 2

„Většina dotazovaných nezískala potřebnou kompenzační pomůcku na první pokus.“

Hypotéza číslo dva se nepotvrdila. Z výzkumného šetření vyplývá, že drtivá většina respondentů, ke kterým se dotazník dostal, získala kompenzační pomůcku na první pokus. Jak je uvedeno výše (viz. položka č.8), 91 % respondentům (z celkových 32 odpovědí) se podařilo zvládnout celý proces tzv. na první pokus. Můžeme se zde bavit o štěstí na lidi, ať už hráli jakoukoliv roli, nebo o dostatečné připravenosti a informovanosti žadatelů. Z celkového zhodnocení odpovědí v dotazníku vyplývá, že se jedná o jedince relativně dobře připravené a odhodlané jít si za potřebnou pomůckou. Ať už se jedná o vyřízení jednodušších záležitostí jako je poradit se s některým z odborníků nebo dlouhá cesta za získáním příspěvku na zvláštní pomůcku od státu.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jaké to je, žádat si o kompenzační pomůcku jako osoba se zrakovým postižením v českých podmínkách. Primárně se tedy mé výzkumné šetření zaměřuje na osoby nevidomé, konkrétněji na osoby s praktickou a úplnou nevidomostí. Pomocí dotazníkového šetření, jež spočíval ze 13 položek s uzavřenou i otevřenou možností odpovědi, bylo zjišťováno hned několik skutečností. Respondentů jsme se ptali na úvodní informace, jako je pohlaví, věk, ve kterém si žádali o svou první kompenzační pomůcku, nebo již výše zmíněný stupeň nevidomosti. Mezi respondenty je tedy 56 % osob s úplnou nevidomostí a 44 % s praktickou nevidomostí. Dále bylo předmětem šetření například časové rozmezí trvání celého procesu od podání první žádosti až po samotné užívání pomůcky. Následně jsme zjišťovaly, jaké pomůcky dotazované osoby používají v současnosti, jaké podmínky museli splnit pro jejich získání, o kterou pomůcku bylo dle jejich názoru nejobtížnější žádat, zda se jedincům podařilo získat pomůcku na „první pokus“, jaké legislativní či jiné aspekty je nutné znát pro co nejhladší průběh procesu, která část procesu byla dle jejich osobní zkušenosti nejobtížnější, které služby využili a které by následně doporučili a v neposlední řadě, co by vzkázali jedincům stojícím před celým procesem.

Po analýze a interpretaci získaných dat, z výzkumného šetření vyplynulo, že z celkových 32 respondentů, se z 53 % jedná o muže ze 47 % o ženy. Následně si 47 % z celkového počtu dotazovaných žádalo o svou první kompenzační pomůcku do 30 let věku. Jak je uvedeno výše (viz. kapitola č.6, položka č.3), nejmladším věkem bylo 7 let a tím nejstarším 74 let. Poté byla mezi respondenty zjištěna vysoká četnost užívání elektronických kompenzačních pomůcek, přesněji mobilní telefon s hlasovým výstupem (25 %) a PC/Notebook s hlasovým výstupem (23 %). Hned za elektronickými pomůckami následují pomůcky pro domácnost různého typu (18 %) s bílou holí v několika modifikacích (15 %). Položka týkající se získání pomůcky na „první pokus“ nám ukázala, že jednoznačně vyvrací hypotézu č.2 (viz. kapitola č.6), kdy na položku odpovědělo 91 % respondentů kladně. Téměř všichni (88 % z celkových 32 jedinců), získali pomůcku dříve jak za rok od podání žádosti. Co se týká podmínek nutných pro splnění požadavků umožňujících podat žádost na konkrétní pomůcku, nejčastěji byl zmiňován aktuální a správně napsaný lékařský posudek, poté absolvování kurzu či ověření dovedností při užívání pomůcky a náležité vyplnění veškerých požadovaných formulářů či dodání různých potvrzení. V návaznosti na podmínky skupina respondentů doporučuje znát zejména Zákon č.329/2011 Sb. o poskytování dávek osobám se

zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů spolu s příslušnými vyhláškami. V položce obsahující dotaz na nejobtížnější část procesu uvedlo 46 % respondentů vyčkávání na rozhodnutí a dalších 31 % získání potvrzení anamnézy od příslušného lékaře. V oblasti systému služeb poskytujících nejen odborné poradenství osobám se zrakovým postižením všech kategorií byla nejčastěji zmiňována Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR (SONS) spolu s Tyfloservisem a TyfloCentrem.

Dílčím cílem práce bylo zpracování jednoduché příručky (viz. příloha č.2) či návodu pro osoby, jež proces teprve čeká. V této části našla uplatnění poslední položka dotazníku umožňující respondentům vyjádřit svá doporučení a vzkázat dalším osobám se zrakovým postižením na co se tzv. připravit. Nejčastěji se objevovaly fráze jako „nebát se“, „trpělivost“, „vytrvalost“ a „informovanost“. Dále ve vypracované příručce najdeme doporučený postup v kontextu oslovení odborníka, s čím může pomoci, jak podat žádost nebo jak zakoupit pomůcku.

Závěrem lze tedy říci, že hlavní i dílčí cíl stanoven v úvodu práce byl splněn. Z mého pohledu považuji za nejdůležitější, co si z výzkumného šetření můžeme vzít, je nebát se oslovit pomáhající organizace (SONS, TyfloCentrum, Tyfloservis nebo například Úřad práce) a nechat si poradit odborníkem. Hlavní je být dostatečně informován ve všech oblastech (získání lékařského posudku, jaké dokumenty jsou potřeba doložit, jaké formuláře vyplnit a zejména kam je podat). Tím nejdůležitějším je nutnost vědět, na co jedinec má a nemá nárok vzhledem k jeho postižení.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- 1) BENDO VÁ, Petra, Kateřina JEŘÁBKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Kompenzační pomůcky pro osoby se specifickými potřebami*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN isbn80-244-1436-8.
- 2) BENEŠ, Pavel. *Zraková postižení: behaviorální přístupy při edukaci s pomůckami*. Praha: GRADA, 2019. Pedagogika. ISBN 978-80-271-2110-6.
- 3) BUBENÍČKOVÁ, Hana, Petr KARÁSEK a Radek PAVLÍČEK. *Kompenzační pomůcky pro uživatele se zrakovým postižením*. Brno: TyfloCentrum Brno, 2012. ISBN 978-80-260-1538-3.
- 4) ČÁLEK, Oldřich. *Vývoj osobnosti zrakově těžce postižených*. Praha: Univerzita Karlova, 1986.
- 5) EDELSBERGER, Ludvík. *Defektologický slovník*. 3. upr. vyd. Jinočany: H & H, 2000. ISBN isbn80-86022-76-5.
- 6) FINKOVÁ, Dita. *Rozvoj hapticko-taktilního vnímání osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2742-3.
- 7) FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.
- 8) CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN isbn978-80-247-5326-3.
- 9) CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.
- 10) CHRÁSKA, Miroslav a Ilona KOČVAROVÁ. *Kvantitativní metody sběru dat v pedagogických výzkumech*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, 2015. ISBN 978-80-7454-553-5.
- 11) JANKOVÁ, Jana. *Katalog podpůrných opatření pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu zrakového postižení a oslabení zrakového vnímání: dílčí část*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN isbn978-80-244-4649-3.
- 12) JESENSKÝ, Ján, ed. *Edukace a rehabilitace zrakově postižených na prahu nového milénia: sborník příspěvků z vědecké konference s mezinárodní účastí Hradec Králové, 21.-23.9.2001*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2002. Aktuální otázky speciální pedagogiky. ISBN 80-7041-041-8.
- 13) JESENSKÝ, Ján. *Uvedení do rehabilitace zdravotně postižených*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN isbn80-7066-941-1.
- 14) KEBLOVÁ, Alena. *Sluchové vnímání u zrakově postižených*. Praha: Septima, 1999. ISBN 80-7216-080-X.
- 15) KEBLOVÁ, Alena. *Čich a chuť u zrakově postižených*. Praha: Septima, 1999. ISBN 80-7216-081-8.

- 16) KEBLOVÁ, Alena. *Kompenzační pomůcky pro zrakově postižené žáky základní školy*. Praha: Septima, 1995. ISBN isbn8085801620.
- 17) KUDELOVÁ, Ivana a Lea KVĚTOŇOVÁ. *Malé dítě s těžkým poškozením zraku: raná péče o dítě se zrakovým a kombinovaným postižením*. Brno: Paido, 1996. Edice pedagogické literatury. ISBN isbn:80-85931-24-9.
- 18) LITVAK, Aleksej Grigor'jevič. *Nástin psychologie nevidomých a slabozrakých*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979. Knižnice speciální pedagogiky.
- 19) LUDÍKOVÁ, Libuše. *Kombinované vady*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-1154-7.
- 20) LUDÍKOVÁ, Libuše a Dita FINKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením v raném a předškolním věku*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3697-5.
- 21) MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí*. 3. přeprac. vyd. Jinočany: H & H, 2001. ISBN 80-86022-92-7.
- 22) MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009. ISBN isbn978-80-86932-24-8.
- 23) MORAVCOVÁ, Dagmar. *Zraková terapie slabozrakých a pacientů s nízkým vizem*. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-7254-476-4.
- 24) PUGNEROVÁ, Michaela a Jana KVINTOVÁ. *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5452-9.
- 25) PUNCH, Keith. *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-381-9.
- 26) RŮŽIČKOVÁ, Veronika. *Integrace zrakově postiženého žáka do základní školy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN isbn80-244-1540-2.
- 27) RŮŽIČKOVÁ, Veronika a Kateřina KROUPOVÁ. *Pohled na samostatný pohyb a prostorovou orientaci osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. ISBN isbn978-80-244-5273-9.
- 28) SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN isbn978-80-271-0095-8.
- 29) SVOBODA, Pavel. *Metodologie kvantitativního speciálněpedagogického výzkumu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3067-6.
- 30) ŠIKL, Radovan. *Zrakové vnímání*. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). ISBN isbn978-80-247-3029-5.
- 31) VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie handicapu*. Vyd. 2. opr. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. ISBN 80-7083-772-1.
- 32) ŽIŽKA, Zdeněk. *Pomůcky pro osoby se zdravotním postižením*. Praha: Národní rada osob se zdravotním postižením ČR, 2012. ISBN isbn978-80-87181-07-2.

Internetové zdroje

- 1) Braillnet - SONS ČR. *Nabídka pomůcek pro zrakově postižené* [online]. 2012 [cit. 2024-02-13]. Dostupné z: <https://is.braillnet.cz/pomucky.php>
- 2) Dioptra Turnov s.r.o. *Lupy* [online]. 2024 [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: <https://www.dioptra.cz/lupy>
- 3) FN Motol. *Centrum zrakových vad* [online]. 2024 [cit. 2024-02-23]. Dostupné z: <https://www.fnmotol.cz/kliniky-a-ambulance/spolecna-pracoviste/centrum-zrakovych-vad-czv/>
- 4) GALOP s.r.o. *Katalog* [online]. 2024 [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: <https://www.galop.cz/katalog.php>
- 5) Gov.cz. *Příspěvek na zvláštní pomůcku* [online]. 2024 [cit. 2024-29]. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/sluzby-vs/prispevek-na-zvlastni-pomucku-S538>
- 6) Nadace Leontinka. *O nadaci* [online]. 2022 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://www.nadaceleontinka.cz/projekt/o-nadaci>
- 7) Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko Dědina o.p.s. *O nás/klient* [online]. 2024 [cit. 2024-02-23]. Dostupné z: <https://dedina.cz/o-nas/klient/>
- 8) Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko Dědina o.p.s. *Sociální rehabilitace* [online]. 2024 [cit. 2024-02-23]. Dostupné z: <https://dedina.cz/o-nas/klient/>
- 9) SONS. *O nás* [online]. 2022 [cit. 2024-02-23]. Dostupné z: <https://www.sons.cz/onas>
- 10) Světluška. *O nás* [online]. 2024 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://svetluska.rozhlas.cz/o-nas-7604260>
- 11) TyfloCentrum Brno, o. p. s. *Kompenzační pomůcky pro uživatele se zrakovým postižením* [online]. 2019 [cit. 2024-02-21]. Dostupné z: <https://pomucky.centrumpronevidome.cz/subdom/pomucky/>
- 12) TyfloCentrum Jihlava o.p.s. *Seznam kompenzačních pomůcek pro osoby se zrakovým postižením* [online]. 2024 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://www.tyflocentrumjihlava.cz/sluzby/seznam-kompenzacnich-pomucek/>
- 13) Tyflokabinet. *Pořízení pomůcky* [online]. 2023 [cit. 2024-02-26]. Dostupné z: https://tyflokabinet.cz/Porizeni_pomucky
- 14) Tyflokabinet České Budějovice, o.p.s. *Technika* [online]. 2019 [cit. 2024-02-18]. Dostupné z: <https://www.tyflokabinet-cb.cz/tech.htm>
- 15) Tyflokabinet Praha. *Služby* [online]. 2023 [cit. 2024-03-02]. Dostupné z: <https://tyflokabinet.cz/sluzby>
- 16) Tyfloservis o.p.s. *O nás* [online]. 2020 [cit. 2024-02-26]. Dostupné z: <https://www.tyfloservis.cz/o-nas/>

Zákony

- 1) Zákon č.329/2011, o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-329>
- 2) Zákon č.155/1995 Sb. o důchodovém pojištění. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-155?text=%C4%8D.155%2F1995>

Zdroje obrázků a tabulek

Obrázek 1 - Pichtův psací stroj

Pichtův psací stroj. In: *Brailnet - Pomůcky pro zrakově postižené* [online]. 2024 [cit. 2024-02-13]. Dostupné z: https://is.brailnet.cz/pomucky_vypis.php?name=Picht%F9v+psac%ED+stroj

Obrázek 2 - Pražská tabulka

Pražská tabulka. In: *Tyflokalinet České Budějovice o.p.s. - Braillovo písmo* [online]. 2024 [cit. 2024-02-18]. Dostupné z: <https://www.tyflokabinet-cb.cz/brail.htm>

Obrázek 3 - Braillový řádek

Braillový řádek. In: *GALOP - Katalog* [online]. 2024 [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: <https://www.galop.cz/focus>

Obrázek 4 - Dymokleště

Dymokleště. In: *Brailnet - Pomůcky pro zrakově postižené* [online]. 2024 [cit. 2024-02-13]. Dostupné z: https://is.brailnet.cz/pomucky_vypis.php?name=dymokle%9At%EC

Obrázek 5 - Lupa stojánková bez osvětlení

Lupa stojánková bez osvětlení. In: *Dioptra - Lupy pro slabozraké* [online]. 2024 [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: <https://www.dioptra.cz/lupy-pro-slaboZRake>

Obrázek 6 - Lupa stojánková s osvětlením

Lupa stojánková s osvětlením. In: *Dioptra - Lupy pro slabozraké* [online]. 2024 [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: <https://www.dioptra.cz/lupy-pro-slaboZRake>

Obrázek 7 - Lupa do ruky1

Lupa do ruky1. In: *Dioptra - Lupy pro slabozraké* [online]. 2024 [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: <https://www.dioptra.cz/lupy-pro-slaboZRake>

Obrázek 8 - Lupa do ruky2

Lupa do ruky2. In: *Dioptra - Lupy pro slabozraké* [online]. 2024 [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: <https://www.dioptra.cz/lupy-pro-slaboZRake>

Obrázek 9 - Lupa předsádková na brýle

Lupa předsádková na brýle. In: *Kompenzační pomůcky pro uživatele se zrakovým postižením* [online]. 2019 [cit. 2024-02-21]. Dostupné z: <https://pomucky.centrumpronevidome.cz/subdom/pomucky/>

Obrázek 10 - Lupa hlavová

Lupa hlavová. In: *Kompenzační pomůcky pro uživatele se zrakovým postižením* [online]. 2019 [cit. 2024-02-21]. Dostupné z: <https://pomucky.centrumpronevidome.cz/subdom/pomucky/>

Obrázek 11 - Filtrové brýle

Filtrové brýle. In: *Kompenzační pomůcky pro uživatele se zrakovým postižením* [online]. 2019 [cit. 2024-02-21]. Dostupné z: <https://pomucky.centrumpronevidome.cz/subdom/pomucky/>

Obrázek 12 - Stojan se sklopnou deskou a držákem na lupu

Stojan se sklopnou deskou a držákem na lupu. In: *Kompenzační pomůcky pro uživatele se zrakovým postižením* [online]. 2019 [cit. 2024-02-21]. Dostupné z: <https://pomucky.centrumpronevidome.cz/subdom/pomucky/>

Obrázek 13 - Základní nastavení systému JAWS

Základní nastavení systému JAWS. In: *Kompenzační pomůcky pro uživatele se zrakovým postižením* [online]. 2019 [cit. 2024-02-21]. Dostupné z: <https://pomucky.centrumpronevidome.cz/subdom/pomucky/>

Obrázek 14 - Orientační hůl skládací

BUBENÍČKOVÁ, Hana, Petr KARÁSEK a Radek PAVLÍČEK. *Kompenzační pomůcky pro uživatele se zrakovým postižením* [online]. Brno: TyfloCentrum Brno, 2012 [cit. 2024-02-14]. ISBN 978-80-260-1538-3. Dostupné z: <https://archiv.centrumpronevidome.cz/doc/kompenzacni-pomucky.pdf>

Obrázek 15 - Vodící pes

BUBENÍČKOVÁ, Hana, Petr KARÁSEK a Radek PAVLÍČEK. *Kompenzační pomůcky pro uživatele se zrakovým postižením* [online]. Brno: TyfloCentrum Brno, 2012 [cit. 2024-02-14]. ISBN 978-80-260-1538-3. Dostupné z: <https://archiv.centrumpronevidome.cz/doc/kompenzacni-pomucky.pdf>

Obrázek 16 - Vysílač VPN 02

Vysílač VPN 02. In: *Braillnet - Pomůcky pro zrakově postižené* [online]. 2024 [cit. 2024-02-13]. Dostupné z: https://is.braillnet.cz/pomucky_vypis.php?name=VPN

Obrázek 17 – Tyflosonar

Tyflosonar. In: *Braillnet - Pomůcky pro zrakově postižené* [online]. 2024 [cit. 2024-02-13]. Dostupné z: https://is.braillnet.cz/pomucky_vypis.php?name=&aid%5B%5D=8&spe%5B%5D=3

Obrázek 18 - Indikátor hladiny

Indikátor hladiny. In: *SONS - Tyflopomůcky* [online]. 2024 [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: <https://eshop.tyflopomucky.cz/indikator-hladiny-s-vibraci-a-magnetem-0349/>

Obrázek 19 – Sherlock

Sherlock. In: *TyfloCentrum Jihlava o.p.s. - Seznam kompenzačních pomůcek* [online]. 2024 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://www.tyflocentrumjihlava.cz/sluzby/seznam-kompenzacnich-pomucek/>

Obrázek 20 - Podpisová šablona s rozlišovačem bankovek

Podpisová šablona s rozlišovačem bankovek. In: *TyfloCentrum Jihlava o.p.s. - Seznam kompenzačních pomůcek* [online]. 2024 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://www.tyflocentrumjihlava.cz/sluzby/seznam-kompenzacnich-pomucek/>

Tabulka č. 1 - Kompenzační pomůcky

SONS Nový Jičín. *Vybrané pomůcky hrazené veřejným pojištěním* [online]. 2022 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://www.sonsnj.cz/cz/vybrane-pomucky-hrazene-verejnym%20pojistenim>

PŘÍLOHY

Příloha č.1:

PŘÍRUČKA

CESTA ZA KOMPENZAČNÍ POMŮCKOU

pro osoby se zrakovým postižením

S ČÍM ZAČÍT?

- diagnóza a doporučení od lékaře
- oslovení odborníka v některých z nabízených služeb:
 - **SONS**
 - **TyfloCentrum**
 - **Tyfloservis**
 - **Tyflokabinet**

ODBORNÍK POMŮŽE S:

- výběrem pomůcky
- kontaktováním dodavatele (popř. nasměrováním na internetové stránky)
- vyřízením administrativy potřebné k získání příspěvku na zvláštní pomůcku (žádosti, formuláře, ...)
- nácvikem

POSTUP PŘI ZÍSKÁVÁNÍ PŘÍSPĚVKU

- potvrdit si zdravotním anamnézu lékařem
- podat žádost na Úřad práce
- vyčkat na rozhodnutí

ZAKOUPENÍ POMŮCKY

- s rozhodnutím kontaktovat dodavatele a pořídit pomůcku
- doložit doklad o zakoupení na Úřad práce
 - aby nedošlo k odebrání příspěvku

**NÁCVIK S ODBORNÍKEM
MŮŽE ZAČÍT!**

**OSOBY NEVIDOMÉ,
KTERÉ PROCESEM
PROŠLY VZKAZUJÍ:**

budte informováni
nechte si poradit
stůjte si za svým
budte trpěliví
NEVZDÁVEJTE TO!

Příloha č.2:

DOTAZNÍK

1. Uveďte prosím pohlaví:

- Muž
- Žena
- Jiné

2. Který stupeň nevidomosti se Vás týká?

- Praktická nevidomost
- Úplná nevidomost
- Jiné – specifikujte:

3. Kolik Vám bylo let, když jste žádal/a o svou první kompenzační pomůcku?

4. Na jakou organizaci či úřad jste se obrátil/a?

- Tyflocentrum
- Tyfloservis
- SONS
- Úřad práce
- Jiné:

5. Jaké kompenzační pomůcky využíváte v současnosti?

6. O jakou kompenzační pomůcku bylo dle Vás nejobtížnější žádat?

7. Jaké podmínky jste musel/a splnit pro možnost podání si žádosti o konkrétní pomůcku? (uveďte prosím pomůcku)

8. Získal/a jste kompenzační pomůcku na „první pokus“?

- Ano
- Ne

9. Jak dlouho trval proces od okamžiku, kdy jste se rozhodl/a zažádat o kompenzační pomůcku do chvíle, kdy jste pomůcku začal/a využívat?

- Méně než 1 rok
- 1-2 roky
- 3-4 roky
- Více:

10. Která konkrétní fáze procesu byla pro Vás nejobtížnější?

- Získání formuláře
- Potvrzení anamnézy od lékaře
- Podání žádosti
- Vyčkávání na rozhodnutí
- Kontaktování dodavatele konkrétní pomůcky
- Doložení dokladu o nákupu pomůcky
- Jiné:

11. Jaké jsou hlavní a nejdůležitější legislativní aspekty procesu, které je třeba dle Vašeho názoru znát?

12. Jaké organizace či zařízení byste doporučil/a pro podporu při cestě za kompenzační pomůckou?

- SONS
- Tyfloservis
- Tyflocentrum
- Jiné:

13. Co byste poradil/a lidem, které tento proces čeká?